

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 28 (11037) хемис 14-июль, 2022-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

В.Матвиенко - Дагъустанда

Россиядин Федерациядин Советдин Председатель Валентина Матвиенко 11-12-июлдиз Дагъустанда мугъманвиле хъана. Аэропортуна ам Дагъустан Республикадин Къил Сергей Меликова, сенатор Ильяс Умаханова ва гъакI маса ксари къаршиламишна. Идан гъакъиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Къилин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Россиядин парламентдин вини палатадин делегациядик гъакI Федерациядин Советдин Председателдин Сад лагъай заместитель Андрей Яцкин, ФС-дин илимдин, образованидин ва культурадин рекъай Комитетдин Председателдин Сад лагъай заместитель, Дагъустан Республикадин государстводин гъукумдин исполнительный органдин векил Ильяс Умаханов ва масабур квай.

Сифте Валентина Матвиенко “Уйташ” аэропортуни международный терминал цийикIа туькIуьр хъийизвай гъалдихъ галаз таниш хъана. Ахпа ФС-дин Къил Каспийск шегъерда ишлемишиз вахканвай, 250 аял гъакъдай бахчадиз ва 500 аялди кIелдай шоколадин дараматдиз, гъакI милли “Образование” проектдин сергъятра аваз эцигъавай аялрин идарайриз килигна.

ФС-дин Председателди Дагъустан Республикада аялар хуниз талукъ гъалдиз хъсан къимет гана. Ада къейдна хъи, яшайишдин кIвалерихъ галаз сад хъиз школяр ва аялрин бахчярни эцигун ийкъан истемешун я. Гъа са вахтунда ада аялрин бахчяра, образованидин умуми идарайра аялар хуьрекралди таъминарзавай гъалдизни фикир гана.

В.Матвиенкодин гафаралди, аялрин идараяр продуктралди таъминаруниз талукъ конкурсар тухудайла, региондин

фермерар ва суьрсет гъасилзавай ксарни желб авун лазим я.

Махачкъала шегъерда Валентина Матвиенкоди “Лезгинка” ансамблдин коллектив патал эцигнавай “Къуьлерин кIвал” дараматдиз ва армияда къуллугъзавай-буруз, абурун хизанриз эцигнавай кIвалериз килигна.

Идалай гуьгъуьниз Дагъустандин халкъдин шаир Фазу Алиевадин 90 йисан юбилейдихъ галаз алакълу яз ам яшамеш хъайи кIвалерин цIал мемориалдин къул ачухна. В.Матвиенкоди Дагъустанда Фазу Алиевадин экуь къамат эбеди яз рикIера хуьзвайди къейдна.

“Вад йис идалай вилик Махачкъалада халкъдин шаирдиз памятник хкажнай. Къе ам яшамеш хъайи кIвалел мемориалдин къул эцигуни дагъустанвийриз чIехи шаир кIанвилини, адас еке гуьрмет авунин гъалар къалурзава, - лагъана В.Матвиенкоди.

Валентина Матвиенко Махачкъаладин 42-нумрадин юкъван школадиз фена ва ина ада Россиядин Игит Нурмегъамед Гъажимегъамедоваз ачухнавай мемориалдин къулунин патав цуьквер эцигна.

Гъа и юкъуз ФС-дин Председателди “Дагъустан Республика яшайишдинни экономикадин рекъай вилик тухунин сифтегъан везифайрин гъакъиндай” месэла веревирдзавай совещание кыле тухвана. Ада къейдна хъи, Федерациядин Советди Дагъустан яшайишдинни экономикадин рекъай вилик тухуниз еке фикир гузва. Адан кар алай хилер алатай йисуз парламентдин вини палатада республикадин Йикъар кыле тухудайла веревирднай. Анал фикирдиз къачур хейлин краин са пай уьмуьрдиз куьчуьрмишнава.

ФС-дин Спикерди проектдинни сме-

тадин документар туькIуьрунин, пудратдин карханайрин кIвалахдиз талукъ месэлайрални фикир желбна. Адан гафаралди, республикада арадал къвезвай месэлягъ гъалдай вири къуватар ва мумкинвилер ава. Дагъустанда эцигунрин еришар хейлин хкажда. Идахъ галаз алакълу яз, виликдай гъиле къуна, акъвазарнавай эцигунрални чан хкида.

Валентина Матвиенкоди гъисабзавайвал, яшайишдин кIвалер эцигуннихъ галаз герек инфраструктуран къайдадиз гъун лазим я. ФС-дин Къили хабар гайивал, регионриз фидалди вилик ада социальный сетрай агъалийрин истемешунар, арзаяр, абуру чпин яшайишдикай вуч хъйиватIа чирзава. ИкI, Федерациядин Советдин Спикерди республикада аялрин бахчяра, школяр, больницяар эцигуникай ихтилат кудна. “Яшайишдин дараматар эцигунин еришар артухарна кIанда, инвестицияр патални кутугай гъалар арадал гъун лазим я”, - лагъана В.Матвиенкоди. Адан гафаралди, виридаз сад хътин ихтилат кудна. “Яшайишдин дараматар эцигунин еришар артухарна кIанда, инвестицияр патални кутугай гъалар арадал гъун лазим я”, - лагъана В.Матвиенкоди.

Туризмдиз талукъ яз В.Матвиенкоди лагъана: “Туризм вилик тухун патал региондин программа герек я. План авачиз са затIни арадал къведач”.

Ада хиве къуна хъи, Федерациядин Советди инлай къулухъни республикадиз вилик акъвазнавай месэлягъ гъализ куьмек гуда.

В.Матвиенко Дербент шегъердизни мугъман хъана. Ам “Нарын-Къеледа” тешкилнавай халкъдинни художественный сеняткари гъазурнавай шейэриз килигна.

В.Матвиенко Дагъустандиз мугъман хъуникай РД-дин Къилин официальный сайтдай гегъеншдиз кIелиз жеда.

Нумрадай кIела:

ЖЕМИЯТ

Лайихлу пай кутунай

РФ-дин ва РД-дин культурадин лайихлу къуллугъчи, СССР-дин журналистрин Союздин член тир А.Гъамидован къелемдикай жуьреба-жуьре темайрай кхъенвай вишералди макъалаяр, очеркар, зарисовкаяр, къейдер хкатна. Алатай йисуз Махачкъалада адан публицистикадин эсеррикай ибарат кылдин ктабни чапдай акъатна.

► 2

ЖЕМИЯТ

Ватанпересвилин руьгъдаллаз

- Ватанпересар тербияламишунин карда музейрихъ еке къуват ава, - лугъуз-ва Мирзегъа Акимова. - Жуван хайи хуьруьн тарих, хуьруьнвийрин алатай девиррин уьмуьр, баркаллу крар, къазанмишунар чир хъуни гъар са касдик дамахдин гъиссер кутада, Ватан кIанарда, жегъилрив алатай несилри тунвай багъа ирс, иллаки бубайрин хъсан адатар хуьнив къайгъу-дарвилелди эгечлиз тада.

► 4

ИРС

ЧукIунин часпардал

Хуьруьгърин жемиятдик къалабулух ква, агъалияр тарихдин метлеб авай имаратрин патлахъай жавабдар къурулушрин фикир мискиндални минарадал желб ийиз алахънава. Виридалайни кар алай месэлайрикай сад ихтилат объекттар пешекарвилелди туькIуьр хъийидай устIарар (реставраторар) жагъурун я.

► 5

ЭКОНОМИКА

Месэла хъиди яз ама

“Законсуз яшайишдин кIвал” вуч лагъай чIал я? Эгер ам законсузди ятIа, дарамат шегъерди вичин балансар кIанда, яни бедендин заланвилел датIана гуьзчивал авун лазим я. Иллаки 40 йисалай алатайла, бедендин заланвал гъикъван артух хъайитIа, ада сагъламвиллиз гъакъван пис таъсирзавайди рикIелай ракъурна кIандач.

► 7

САГЪЛАМВАЛ

Сагъ чан хазина я

Какатай шей тIуьнани виже къведач, иллаки ягълу квай шейэр тIимил, яр-емиш гзаф ишлемишна кIанда, яни бедендин заланвилел датIана гуьзчивал авун лазим я. Иллаки 40 йисалай алатайла, бедендин заланвал гъикъван артух хъайитIа, ада сагъламвиллиз гъакъван пис таъсирзавайди рикIелай ракъурна кIандач.

► 9

ДИН

Вучиз гъаж авун важиблу я?

Гъажда инсанрин арада барабарвал ава: виридал са игърамдин либасар ала. Чехигъевечли, паб-итим, кесиб-деветлпу, па-чагъ-лежбер, чпин арада авай тафаватриз килиг тауна, вири сад хъиз Арафатдин майдандал кIватI хъана, Аллагъдиз ибадатиз акъвазун зурба агъвалат я!

► 15

Гуьзчивал артухарун тапшурмишна

Чи мухбир

Федерациядин Советдин Председатель Валентина Матвиенкоди Дагъустан Республикадин здравоохраненидин министерстводал яргал районра фельдшервилинин акушервилин пункт (ФАП) эцигунал ва ишлемишиз вахкунал, авачир крар авайбурай къалурун садазни герек авачирди къейд авуналди, гуьзчивал артухарун тапшурмишна.

"ФАП эцигнавайдан гъахъ-гъисаб гьикл ийиз жеда, эгер аниз яд, электрикдин экв гъанвачтла, эгер, термометрдилай гъейри маса са затни ана авачтла? Ибуру вуч крар я? Ихътин ФАП-ар низ герек я?", - лагъана Совфеддин Спикерди РД-дин Гьукуматдин членрин иштираквал аваз кьиле тухвай заседанидал.

Адан фикрдалди, республикадин здравоохраненидин министерстводиз ихътин краикай чир тахъана амачир ва лазим серенжемар къабулун герек тир. "Гъинва пул тарашай, ФАП-ар тамамвилелди эцигна акъалтлар тавунвай пудратчир? Абурукай сад къванни жавабдарвилеиз члугунвани?", - хабар къуна ада региондин здравоохраненидин министрдивай. "И ФАП-ар ни эцигайди я? Куьне прокурордиз, силисдин органриз крар (эцигунар) гадарнавай, акъалтлар тавуна тунвай а инсанар жагъурун патал арза ганани? Вучиз гуьзчивал икъван зайифди я? Ша чна не-

тижар кьан ва къайда тван", - давамарна ада.

Валентина Матвиенкоди къейд авурвал, алай аямдин технологияри ихътин объектар фад хаждай мумкинвал гузва, абур капиталный эцигунар тахъайтлани жеда. "Амма абур лазим дережеда тадаракламишнавайбуру хъун чарасуз я", - алава хъувуна ада. Мадни Спикерди Россияда Президентдин тапшургуьдалди "Здравоохранение" милли проект кьилиз акъудзавайдини рикел хкана. "Государстводи чара ийизвай къван пулар ава. Абур халкъдин такъатар я. Ша чна здравоохраненидиз харжзавай гъар са манатдикай хийир хкатдайвал, инсанри гъалар дегиш жезвайди къатлудайвал ийин", - эвер гана В.Матвиенкоди. Ада мадни алава хъувурвал, медицинадин хиле работникар бес тахъунин месэлали гъалун лазим я. Имни тайин макъсаддихъ элкьурнавай механизм кардик кутуналди кьилиз акъудиз жедайди къейдна.

Шаирдин гуььрметдай

Халкъдин шаир Фазу Алиева дидедиз хъайдалай инихъ 90 йис тамам хъуниз талуькарнавай шад мярекат 11-июлдиз Махачкъалада, Максим Горькийдин тварунихъ галай Урусрин драмтеатрда, кьиле фена, хабар гузва ТАСС-ди.

"Къе чна Дагъустандин зурба шаирдиз ва еке крар алакьай дишегълидин экуь къаматдиз бахшнавай мярекат кьиле тухузва. Ам Дагъустандин милли литературдин мягъкем дестекрикай сад я ва ада Россиядин шииратдин тарихда экуь чин ачухна... Дагъви дишегълидин, дидедин, ватанперсдин къаматдиз бахшнавай шиирар кьелдайла, члехи руьгъ авай назик и дишегълиди Дагъустандиз гьикъван гзаф ганватла къатлуз, гъейран жезва", - лагъана Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин заместитель Муслим Телякавова.

Республикадин писателрин Союздин председател Мегъамед Агъмедован гадаралди, шаирдин яратмишунрин къеттен лишанар "дуьзгъунвал, гъахъвал, къенивал" тир.

Шад мярекатдал неинки шиирриз хъенвай манияр ва куьлер тамамарна, гъакл Ф.Алиевадикай архивдин видеоарни къалурна. Театрдин фойеда мярекатдин иштиракчир патал выставкаярни тешкилнавай. Ик, А.Тахо-Годидин тварунихъ галай Милли музейди шаирдин суьретрин ва важиблу вакъайрихъ галаз алакьалу шикилрин выставка туюкьурнавай. Расул Гъамзатован тварунихъ галай Милли ктабханада адан ктабриз талуькарнавай выставка тешкилнавай.

Гъа и юкъуз Россиядин Федерациядин Советдин Председатель Валентина Матвиенкоди ва Дагъустандин Кьил Сергей Меликова Махачкъалада Фазу Алиева яшамихъ хъайи къвалерин цлал мемориалдин кьул ачухна ва адан памятникдал цуьквер эцигна.

Фазу Алиева Хунзах райондин Гиничутль хуьре дидедиз хъана. Ада гъам урус ва гъамни хайи авар члаларал шиирар кхъена. Дагъустандин халкъдин шаир тир адан шиирар дуьньядин 68 члалаз таржума авунва. Ам 2016-йисан 1-январдиз 84 йиса аваз кечмиш хъана.

2 миллиард чара ийида

Амина МУСЛИМОВА

РФ-дин премьер-министр Михаил Мишустин Дагъустанда "Къайтагъ-Дербент" водовод тухун патал 2 миллиард манат чара авунин гъакьиндай къарардал кьул члугуна. Проект уьмуьрдиз кечирмишуну Дербентда хъвадай цин кьитвал тимилярдай ва адан ери хъсанардай мумкинвал гуда, хабар гузва министррин кабинетдин сайтди.

"И имарат эцигун патал федеральный такъатар 2022-2025-йисара государстводин "Кеферпатан Кавказдин федеральный округ виликди тухун" программадин сергытра аваз чара ийида", - лугъузва малуматда.

Къейдзавайвал, целди таъминардай

цйии водоводдихъ 30 километрдилай артух яргивал ва суткада 24 агъзур кубометр целди таъминардай гужлувал жеда.

Целди таъминардай цйии тадарак туюкьурун Дербент шегъер 2025-йисалди вири патарихъай еримлу авуниз талуьк яз М.Мишустинан тапшургуьдалди гъазурнавай пландик акатзава. Санлай къачурла, пландик 85 серенжем ква. Федеральный бюджетда абур кьилиз акъудун патал 46,7 миллиард манат фикрда кьунва.

Алай йисан апрелдиз Дербентдин кьил Рустамбег Пирмегъамедова вичин Telegram-каналда хабар гайвал, "Къайтагъ-Дербент" водовод 2024-йисан эхирдалди туюкьурна куьтягъдайвал я. Ада алава хъувурвал, идахъ галаз сад хъиз "Шурдере-Дербент" водоводдин проектни гъазурзава.

Лайхлу пай кутунай

Чи мухбир

Алатай гъафтедин эхирра "Лезги газетдин" кьилин редактор Мегъамед Ибрагимовна милли журналистикадин хиле къалурнавай лайхлувилерай ва хайи йикъахъ галаз алакьалу яз **Алаудин Халидович ГЪАМИДОВАЗ** "Лезги газетдин" - 100 йис" медаль гана.

А.Гъамидова 50 йисалай гзаф девирда "Лезги газетдин" редакцияда къвалахна. Журеба-журе кьуллугърал вичел ихтибар авур везифар намуслувилелди кьилиз акъудай пешекар журналистди эхиримжи йисара редакцияда яшайишдин месэлайрин ва чарарин отделдиз регъбервал гузвай.

РФ-дин ва РД-дин культурадин лайхлу кьуллугъчи, СССР-дин журналистрин Союздин член тир А.Гъамидован къелемдикай журеба-журе темайрай кхъенвай вишералди макъалаяр, очеркар, зарисовкаяр, къейдер хкатна. Алатай йисуз Махачкъалада адан публицистикадин эсеррикай ибарат кьилдин ктабни чапдай акъатна.

Са шумуд йис идалай вилик пенсиядиз

экъечинавай журналистди хайи редакциядихъ галаз алакьаяр атлугъвач, мукъвал-мукъвал коллективдал кьил члугъазва. Масакла хъунни мумкин туш, ина къвалахай йисара "Лезги газетдин" редакция А.Гъамидов патал хайи къвед лагъай къваллиз элкьвена.

Чна Алаудин Халидовичаз хайи югъ риклин сидкъидай мубаракзава, адахъ чандин сагъвал, ярги уьмуьр хъун алхишзава.

Ракъинин электростанция

Ислен юкъуз Кьиблепатан Сухокумск шегъерда Дагъустан Республикада ракъинин виридалайни члехи электростанция ачухна. Ракъинин 40 агъзур модулкай ибарат ада, санлай къачурла, 30 гектардин майдан тешкилзава, хабар гузва РД-дин Гьукуматдин пресс-кьуллугъди.

Проектдин инвестор ва генеральный пудратчи "Хевел" компаниярин дестедин кьурулушар хъана - проект уьмуьрдиз кечирмишун патал 1,5 миллиард манат серфнава. Ракъинин кьуват електроэнергиядиз элкьурзавай цйии объект электричестводалди таъминарзавай сетдин кьурулушдик "Россетар Кеферпатан Кавказ" компаниядин пешекарри кутунва.

"Дагъустан Республикада Кьиблепатан Сухокумскдин 15 МВт-дин гужлувилин ракъинин электростанция - регионда ракъинин энергиядикай электричество гъасилзавай зурба сад лагъай объект ачухунин шад мярекат кьиле фена. Станция 40 агъзур модулкай ибарат я ва 30 гектардилай гзаф тешкилзава - икъван

чка футбол кьугъвадай 40 майдандиз барабар я", - къейдзава пресс-кьуллугъди.

Гуьзлемилшазвайвал, йиса тахминан 20 миллион кВт/сат електроэнергия гъасилда. Ида гъавадиз гадарзавай углекислый газдин къадар йиса 7 агъзур тонндин тимилярдай мумкинвал гуда. Проект уьмуьрдиз куьчуьрмишдайла, эцигунарзавай вахтунда жедай къвалахдин цйии тахминан 60 чка, гъамиша жедай 13 чка арадал гъанва.

"Ракъинин гужлувиликай електроэнергия гъасилдай цйии объект кардик кутуни Дагъустан экономикадин рекъай дурумлудаказ виликди фин таъминарда, муштерияр электроэнергиядалди атунар авачиз таъминариз, гъакни региондин вичиз тешпигъ авачир тлебиатдин шартлар хуьз кумекда", - гъисабзава пресс-кьуллугъди.

РД-дин Гьукуматдин Председатель А.Абдулмуслимова къейд авурвал, эхиримжи сеферда республикадин мулкунал энергия гъасилунихъ галаз алакьалу цйии объектар муьжуд йис идалай вилик кардик кутунай.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

КЪЕ Украинада Россиядин Федерациядин оборонадин министерстводин къушунри кыле тухузай женгинин махсус серенжемдидай дуьньядин вири майданра хабар ава. США кыле аваз Рагъакидай патан саки вири улквейри, къуватар, мурад сад авуна, Украина вилик кутуна, чи улкведиз халисан дяве малумарнава. И йикъара Мадрид шегъерда акъалтлай НАТО-дин 36-саммитдал НАТО-ди Россиядин Федерация вичиз хатавал яз малумарна. Га идалди мад сеферда тестикъарна: Рагъакидай пад ва НАТО-ни гъамыша Россиядиз акси, ам кудиз кланзавай къуватар тир. Абуру мад дуьньядин нубатдин дяведик цай кутаз алахънава. Тарихдин вакъийрикай тарсар хкуд тийиз.

Тарихдиз вил вегин хъсан кар я. Ам тахъайдай къуни, Дуьньядин къвед лагъай дяведин нетижайар рикелай алудуни, кар алай улквейри къулар члугур къарарар къуватдай вегини, гъахъсузвилини, саймазвилини гъерекатриз рехъ гуни садни дуьзгун нетижайрал гьидач. Гъайиф хьи, Европадин улквейрин кылериз атанвай цийи регъберри чпй ийизвай нагъахан краверевирд ийизвач, пака абуру куьн иесияр жедатла, гъадакай фикирзавач.

Игитвиллин чешнеяр

1941-йисан 22-июндиз дуьньядин агъавал ийиз клан хъайи Гитлеран чапхунчийри Советрин Союздал вегъенай. Вири патарихъай гъазур хъанвай абуру сифтегъан гъалибвилерни къазанмишна, чи шегъерар, хуьрерни гылик авуна. Амма - вахтуналди. Яру Армиядин къушунри Москвадин кланик, Сталинград хуьдайла, фашистрив чпиз къевезвайди агакъарна. Магълуб тежезвай гъуьндур къушунар тамам армияралди есирда гъатна. Ажугъди кузвай, руьгъни кваз барбатлазавай Гитлера 1943-йисан гатуз Яру Армиядиз рикелай тефидай ягъунар, Курск къуникай ва ахпа мадни виликди финикий фикирзавай. И кар патал цийи къуватар, женгинин техника, яракъар, алава армияр кватнавай.

1943-йисан 12-июлдиз Курский областдин Белгородский райондин ракъун рекъин Прохоровка станциядин патарив тарихда садрани тахъай хъин танкарин женг кыле фенай. Идал къедалди Германиядин командованидин тапшургуьдалди душмандин къушунри, гзаф телефилериз рехъ ганатлани, Воронеждин фронтдин Обоян шегъердин терефда авай Яру Армиядин частар клева тунвай. Ятлани, чи аскеррин виклегъ гъерекатар себегъ яз, немсериз виликди фидай мумкинвал амуькнач. Немсерин "Къиблепад" армиядин командованиди Прохоровка галай патахъ гъужумун ва, советрин сенгерар барбатла, Курск къун пландиз къачуна. Немсерин генералри фикирнавай хьи, чпин акъалт тийидай гъужумри гъелекнавай, зайифарнавай ва къадар тлимил хъанвай Яру Армиядин частаривай чпин хура акъвазиз жедач. Идалай гъейри, абуруз техникадин жигъетдайни чпихъ артуханвал авайди чизвай.

Немсери Курскдин къваларив 800 танк (абурукай 100 танк "Тигр" маркадинбур), 1000 самолет ва гъакъ масса техникани гъазурнавай. Советрин командованидиз душмандин планрикай хабар авай ва адаз рикелай тефидай ягъун къун Воронеждин фронтдин гвардиядин танкарин 5-армиядин (командующий - генерал-лейтенант П. Ротмистров) ва гвардиядин 5-армиядин (командующий - генерал-лейтенант А. Жадов) хиве тунвай. Ийифиз 30-50 километр-диз феийи армия 12-июлдин экуьнин сятдин ругудаз Прохоровка станциядин рагъакидай пата акъвазна ва гъужумдиз гъазур хъана. Амма и члавуз умуми гъалар гуьзет тавур саягъда дегъиш хъанвай.

Экв ачух жедалди немсерин танкарин 3-корпусди 69-армияди къунвай сенгеррал гъужумна ва немсерин танкар гвардиядин танкарин 5-армиядин далу патаз акъатуни хаталувал арадал атана. Га са вахтунда фашистри масса терефрани гъевечи

хътин гъалибвилер къазанмишзавай. Абуру гвардиядин 6-армиядин, 7-армиядин соединенияр, танкарин 1-армия, 5-армияни клева туна ва контрудар ийидай мумкинвал амуькнач. 5-армиядин командующийди клева гъатнавай 69-армиядин частариз куьмек гун патал алава дестеяр ракъурна. Экуьнин сятдин 9-дан зураз, артиллерияди 25 декъикада душмандин сенгеррал хар къурайла, танкарин 5-армия гъужумдиз фена. Танкистриз куьмек яз цавуз гъавадин 2 ва 17 лагъай армиядин летчикар хкаж хъана ва абуру душмандин танкарал бомбаяр вегъена. Са юкъуз чи самолетар 1,3 агъзур сеферда пар гъаз цавуз экъечна. Гъелбетда, фашистри Яру Армиядин гъужум чпихъ авай вири яракъралди гуьлле гуналди къаршиламишна. Га са вахтунда СС-дин танкарин 2-корпусдин дивизийри акси гъужум авуна.

Прохоровка станциядин къиблединни рагъакидай ва къибледин районра сад хъиз къати женгер кыле фена. Къве терефдини майдандиз 1,2 агъзур танк акъуднавай. Цава къве патан самолетрин арадани къизгъин женг кыле физвай. Гагъ са, гагъ масса тереф вахтуналди гъалиб жезвай. Йикъан сятдин 2-далди гвардиядин 5-армияди яваш-яваш душман къиблединни рагъакидай патахъ атлумарзавай. Амма нисинилай алатайла, виликди хъ физ алакъначир.

18-корпусдал Псел вацун къерехда акъвазнавай немсерин "Тигр" танкарин дестейри хар къурна. Абурун 88 миллиметрдин тупари чи Т-34-танкарин бронядай пад акъудзавай. Амма чи танкарилай анжах абурун къвалариз, я къулухъай тади гуз жезвай. Ихътин пара муракаб вахтунда танкарин батальондин командир капитан Петр Скрипкина танкаррин командирриз рациядай буйругъ гана: "За вуч авуртла, гъам ая". Петр танкунаваз душмандин танкарин юкъваз гъахъна ва гыле гыил аваз, тупунай яна, "Тигрдин" къвалай пад акъудна. Ахпа масса патахъ элкъвена мад са "Тигрди" цай кутуна. И гъал акурла, немсерин са шумуд танкуни Скрипкинан танкуниз цай гана. Командирдал хер хъана. Механик-водитель Александр Николаева ва радист Анатолий Зырянова ам танкунай акъудна, фура саламатна, ахпа танкуниз гъахъ хъувуна, кузвай танк "Тигрдин" винел гъална. "Тигр" акъвазна ва къулухъ элкъвена. Амма геж хъана, советрин танк йигинвал кваз фашистдин танкуна акъуна ва амни куз гатлунна. Танкистри гъевечи гъалибвал патални чан гана. И карди екез таъсир авур фашистри чпин танкар элкъурна ва къулухъ члугуна.

Ихътин къегаьвилер гъар са майданда къалурзавай. Сторожевое хуьр патал кыле феийи женгина танкарин ротадин коман-

Немсерин командованиди мад майдандиз алава 100 танк ва хейлин мотопехота акъудна. Чи са бязи частар душмандин гъужумриз жавабар гуз ва алай чкадила вилик физ тежез амуькна. Душмандин гвардиядин 1-армиядин гвардиядин лишанчивилин 33-корпусдин сенгеррай пад акъудна ва нянихъ 7 километрди атана, танкарин 5-армиядин эрчи терефда чка къуна. Танкарин "Мертвая голова" дивизияди ва "Кампф" бронегруппади 5-армиядин эрчи патал гъужумна. Ихътин хаталувал арадай акъудун патал армиядин командующийди душмандин къаршидиз танкарин 24 лагъай ва механизированный 10-бригадаяр ракъурна. Абурун куьмекдалди чи аскерри душмандиз мад виликди фидай мумкинвал ганач.

Прохоровкадин женгинин иштиракчи хъайи са аскерди гуьгъуьнлай икй рикел хканай ва вилериз акур шикилар жегъеннемдив кегъигнай.

"... Патар акъатнавай, цепер алатнавай, башняяр аламанай танкар мухъ цанвай никлера, гум акъатиз, кузвай. Тупарин гуьллеяр хъиткъинзавай ва агъзурралди цилхемар къуд патахъ кчизвай. Тупунин гуьллеяр галукъай башняяр, чахърахъпахърахъдин ванер галаз, чилел аватзавай. Женгер чилелни, цавани кыле физвай. Цавай цай галаз самолетар аватзавай ва хъиткъинзавай. Гуьллеяр галукъай ва вилик физ тежезвай танкарай аскерар чилел эвчизвай ва абуру автоматралди, гранатар гадаруналди, чуклупралди какахъай дяве давамарзавай. Им фикирдизни гъиз тежедай цун, металлдин ва инсанрин жендекрин хешил (месиво) тир. Элкъвена вири кузвай. Инай чан аламаз ахкъатун бажагъят кар тир..."

Вад лагъай армиядин танкистри женгер кыле физвай вири участокра гъейранвалдай хътин уьткъемвал, руьгъдин мягъкемвал, душмандал гъалиб хъуни къаст, игитвал къалурзавай, Ватан патал чанарни къурбанд ийизвай, гъар са камуна душман барбатлазавай. 5-армиядин танкарин

дир, старший лейтенант Алексей Пальчиков гъерекатар гъар са танкист патал чешнедиз элкъвена. Душмандин танкунай ахъай гуьлледи Пальчикован танкуни цель кукварна. Экипаждин членар гъасятда танкунай экъечна ва цепь туйкюьр хъувунив гатлунна. И арада валарик чуьнуьх хъанвай немсерин автоматчикри абуруз гуьлле гана. Танкистри чеб саламат авуна ва немсерин са шумуд гъужумдиз жаваб гана. И барабарсуз женгина Пальчиков телеф хъана, амайбуурални залан хирер хъана. Механик-водитель Сафроновални хер хъанвай, амма ада юлдашрин яракъарни вахчуна, танкуни кланик клеви хъана, куьмек агакъдалди, фашистриз гуьлле гун давамарна ва танк хвена.

Икъан сятдин къудалай алатайла, советрин къушунри немсер хурук кутуна ва абуру къулухъ члугуниз мажбуруна. Нянихъ чи къушунар 10-12 километрдин рагъакидай патахъ фена. Прохоровка станция далу пата амуькна. Ятлани, душман акси гъужум хъийиз, гылилай акъатнавай майданар вахчуз гъазур хъанвай. Командованидив агакъарнавай хабарралди, есиррин хиве къунралди, немсерин танкарин 19-дивизияда 70 танк, "Рейх" дивизияда 100 танк амай. Идалай гъейри танкарин масса дивизиярни мадни танкаралди таъминар хъувунвай. Немсериз, къибледихъай гъужумна, Шахово, Авдеевка, Александровка районриз гъахъиз, советрин къушунри къунвай сенгеррай пад акъудиз кланзавай. Амма Яру Армиядин дивизийрин командующийри, къушунри, танкистри, летчикри душмандин вири планар чурна. Танкарин 5-армиядин соединенийри, частари душман кукваруник еке пай кутуна.

Танкарин женг Советрин къушунрин гъалибвилелди акъалтла. Ида санлай Курск шегъер патал кыле феийи женгина гъалибвал къачудай ва 17-июлдиз са шумуд терефдихъай еке гъужумдиз фидай мумкинвал гана. Ам Киевдиз агакъдалди вири мулкар ва Киев шегъерни фашистрикай азад авуналди акъалтла.

79 йисалай

Умуьрда тарихдин са бязи вакъияяр тикрар жезва къван. 1943-йисан зулуз Яру Армиядин частари Донбасс, Днепр, Киев фашистрин чапхунчийрикай азаднай. Сифтедай генерал Николай Ватутин кыле авай Украинадин (випикан Воронеждин) фронтдин 38-армиядин, гвардиядин танкарин 5-армиядин ва 60-армиядин частари сентябрдиз Днепрдин эрчи патан къерехда мягъкемарнавай сенгерар къуна. Ахпа, Букридин плацдарм къачурдалай гуьгъуьниз 1-ноябрдиз Киев азад авунин женг башламишна. Киев вермахтдин 7-армиядин частари хуьзвай ва абуру эхир нефесдалди аксивалзавай. Амма Сталинграддин, Москвадин, Курскдин женгера гъалибвал къачунвай яру аскеррин хура акъваздай такъат абурухъ амачир ва 6-ноябрдиз Киевдин къакъан дараматрин ва къвалерин къаварал Яру пайдахри лепе гана.

Ингъе гила, пудкъанни цеклюьд йис алатайла, Россиядин яракълу къуватар мад Донбасс, Киев, Одесса ва масса шегъерарни фашистрикай, неонацистрикай азад авуниз мажбуру хъанва. Советрин дуст ва азад халкъарин республикай тир Украинадин квилиз США-дин ва Рагъакидай патан улквейрин политикрин таъсирдик акатай ксар атайла, Украина Россиядихъ галаз женг члугвадай НАТО-дин плацдармдиз элкъурна. Республикадин агъалияр фашистрин, неонацистрин истисмарвилек акатна. Славянин са халкъ яз гысабзавай украинвиарни урусар сад-садаз акси акъвазарна. Муьжюьд йисуз ислягъ Донбассдиз цай гуз хъана, гилани гузма. Къе Россиядин аскерри Луганскдин ва Донецкдин республикайрин къуватарни галаз неонацистри гужуналди къунвай хуьрер, шегъерар аздазава. Луганскдин республикадай абуру миьвиз чукурна. Нубат амай чкайрални къведа.

Фашизмдин, бендеровчийрин пайдахар хкажнавайбурухъ галаз женг члугвазвай чи танкистри, Ватандин Чехи дяведа хъиз, жуьртлувал, мягъкемвал къалурзава.

Кеферпатан Крымскдин къанал физвай мулкар хуьдайла, танкарин ротадин командир Алексей Левкинан аскерри къастунал клевивал ва женгинин пешекарвал къалурна. Душманди гыкъван аксивалзавайтлани, ротади къаналдилай элячизвай муьгъ къуна. Амма нянихъ неонацистри кар алай чка къун патал мадни гъужум авуна. Левкинан экипажди женгинин сифтегъан декъикайра душмандин пуд танк пайгардикай хкудна ва гъужум акъвазарна.

Пакад йикъан экуьнахъ Украинадин къушунри (танкарин батальонди ва автоматчийри) мад муькъвел гъужумна. Абурун къадар гзаф тиртлани, танкуни командир, старший сержант Юрий Нимченкоди душмандин танкар лап муькув къедалди сабурулувал хвена, ахпа, лишандик кутаз, ругуд танк ва пуд БТР кукварна. Неонацистар, телеф хъайи хейлин аскерарни майдандал туна, къулухъ кат хъувуна.

Танкарин ротадин командир, старший лейтенант Антон Старостина махсус серенжемдив эгечлай йикъалай женгера иштиракзава. Нубатдин женгина ада кылди душмандин муьжюьд БТР ва хейлин неонацистар тергна. Танкариз акси "Джавелин" ракета галукъай адан танкуниз ва бедендизни зиян гана, амма виклегъ офицерди женг давамарна ва къве танк тергна. Га идалди вилик къевез кланзавай украинвиар къулухъ хъфиниз мажбуруна.

Украинада женгинин махсус серенжемдив эгечлай гъа сифте йикъара дагъустанви танкист, старший сержант, танкуни командир Марат Халикъовани жуьртлувал къалурна.

Ихътин мисалар гзаф гъиз жеда. Махсус серенжемда уьткъемвилелди иштиракзавай дагъустанвиар садни къвед туш. Абурун тарифлу, чешнелу крарикай "Лезги газетди" къхъизва. Аскервиллин кынез, Ватандиз вафалувал къалурналди, Россиядин офицерри ва аскерри важиблу везифа тамамарзава. Рагъакидай пата чи Ватандиз акси къуват яз ишлемишзавай Украинадин фашистар, бендеровчийар, "азовчийар" тергзава. Республика члулаву хумадикай аздазава. Яргъал алач, Донбассдин ва Украинадин масса районрин агъалийрини регъятдиз нефес къачуда. Чи кар гъахълуди я. Чун гъалибни жеда.

Абдулфис ИСМАИЛОВ

ГЗАФ йисарин педагогвилн тежриба авай пенсионер Мирзегъа Акимова гысабзава хьи, алай девирда агъсакълрин, дяведин ва зегъметдин ветеранрин эвелимжи буржи акъалтзавай несилдиз ватанпересвилн тербия гуникай ибарат я. Ингъе гъавилляй ада - Мегъарамдхуруун райондин Тагъирхуруун Къазмайрин агъсакълрин советдин председателди ватанпересвилн махсус музей тешкилун къетна ва и кар къилизни акъудзава. И карда адаз РФдин просвещенидин отличник, хуруун школада 50 йисуз лезги чӀалан ва литературадин тарсар гайи муаллим, зегъметдин ветеран Нисредин Алирзаева куьмек гузва. Адан фикрдалди, ватанпересвилн тербия гуник карда гъар са агъсакълди, уьмуьрдин укълуь-цуру акунвай гъар са касди активдаказ иштиракна кланда.

Къейд ийиз кланзава хьи, Башкирияда педагогвилн образование къачурдалай къулухъ са къадар вахтунда законар хуьдай органра ва хейлин йисара ана школада военруквиле кваллахиз, аялриз ватанпересвилн тербия гайи Мирзегъа Рагъимхановича эхиримжи йисара и кар хайи хуруун школада давамарна. Пенсиядиз экъечӀайла, ам общественный крарал машгъл я. Гъа са вахтунда ам квалер эцигдай хъсан устларни яз машгъл я.

- Хуьре ватанпересвилн музей хъун хъсан кар я, - лугъузва хуруун администрациядин къил Марат Эмирова. - Тварван авай академик Дмитрий Лихачева хъенай: "Эгер инсандиз жуван куьгъне куьче клан туштла, адаз вичин шегъердихъни кланвал авач. Эгер инсан жуван улкъведин тарихдин памятникриз къайгъусузвелелди килигзава тла, ам, адет яз, жуван улкъведихъни къайгъусуз жедат". Чаз виридаз чир хъана кланда хьи, ватанпересвал

Ватанпересвилн руьгъдаллаз

- Акъалтзавай несилдиз ватанпересвилн тербия гун советрин девирда важиблу месэла тир, - лугъузва Нисредин муаллимди. - Амма 90 лагъай йисарилай и месэладиз фикир гун зайфарнава. Килиг садра, школадин программарикай А.Фадееван "Молодая гвардия", Н.Островскийдин "Как закалялась сталь" ктабар ххудна, тарихдин учебника Ватандин Чехи дяведин темадиз анжах 2-3 чин талукъарнава. Гзафни-гзаф Дуьньядин къвед лагъай дяведикай, чи союзникрин гъалибвилерикай рахазва. Союзникри лагъайтла, чи улкъве гъалиб жезвайди акурла, ахпа дяведин эхир къилляй 2-фронт ачухайди я.

Заз аквазвайвал, ватанпересвилн тербия гуниз талукъарнавай бязи серенжемар къенин юкъуз са артух рикӀ гвачиз, твар патал тухузва. Чаз лагъайтла, аялар ватанпересар яз чехи хъана кланзава.

жуван хайи квалелай, хайи хуьрелай, хуруун куьчейрилай, булахрилай, хуруун тарихдиллай, хуруунвийрин дамах ийиз жедат крариллай башламиш жезвайди я. Чи хурууьхъ къетлен тарих ава. Гъайиф хьи, ам гъеле хъенвач. Чи хуруунвийр лезги халкъдин, чи улкъведин тарихда дегъ заманайрилай инихъ киле фейи чехи вакъайрин иштиракчир хъана. Амма абурукай виридаз хабар авач. Чи хуьре край чирдай хъсан музей ава. Ам Тимур Гъабиева вичин такъатрихъ вичин квалле ачухнава. Ада цӀуд йисаралди гзаф экспонатар кватнава. Мугъманарни аниз килигиз гзаф физва. За умуд кутазава хьи, ватанпересвилн музейдини асул фикир чи хуруун тарихдиз, лайихлувилер къазанмишай хуруунвийриз гуда.

Ватанпересвал тербияламушунин карда музейрихъ еке къуват ава, - лугъузва Мирзегъа Акимова. - Жуван хайи хуруун тарих, хуруунвийрин алаатай девиррин уьмуьр, баркаллу крар, къазанмишунар чир хъуни гъар са касдик дамахдин гиссер кутада, Ватан кланарда, жегъилрив алаатай несилри тунвай багъа ирс, иллаки бубайрин хъсан адетар хуьнив къайгъударвилелди эгечлиз тада.

Музей тукълуьриз саки са йис я. Хуруун администрацияди ам патал дарамат чара авуна, вичин гысабдай са къадар эцигунардай материалар къачуна. Ремонтир вири кваллахар Мирзегъа Акимова авурбур я. Дараматдин чил-къав, рак-даklar дегъшарна, экспонатар эцигдай стендар тукълуьрна, экспонатар кватна ва я маса къачуна.

Хуьре ихътин музей тешкилун баркаллу кар я. Государстводин куьмекни галачиз. Къилди са касдиз и месэла гъализ четин я. Адаз куьмек герек къевезва - нелай вуч алакьдатла: экспонатар кватлун ва материальный куьмек. Музейда Ватандин Чехи дяведин иштиракчийри фронтдай хизанриз рахкурай чарари, шикилри, ветеранрин рикӀел хкунри, а йисарин газетриз акъатай макъалайри, документри лайихлу чка къада. Хуруун тарихдиз талукъарнавай стенд патал а тарихда чехи роль къугъвай инсанрин куьгъне шикилар герек къевезва. И карда жемятдин патай куьмек чарасуз я. Лазим къевезвай материалар къачун, тайин тир кваллахар тамамарун патал пулдин такъатар герек я. Хуруун администрациядин бюджетда музей патал харжийрин статья авачирди фикирда къуна, карчийривай хейлин месэлаяр чпин хивез къачуз жедат.

Веревиридер "Савадлу" вагъшияр

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

И йикъара "Звезда" каналдай "Код доступа" лишандик кваз ажайиб манадин къалурун тешкилнавай. Ихтилат Россиядин пачагърин (Романоврин) къизилар ва багъа затлар Британиядин пачагърин хизандив агакъуникай физвай.

Тимилни ваь, 300 тонн къизилар, II Николаян вичин, адан папан, дидедин ва гъакӀ маса ксаринни гуьрчег затлар (бриллиантар, къизилдин къашар) аниз гъикӀ акъатайди ятла?

Къенин пуларалди гысабайтла, са шумуд виш миллиард манатдиз барабар жезвал..

Зи фикир желб авурди а кар я хьи, алатай асирдин сифте къилера (1914-1918-йисар) хъайи крар гила XXI асирдани тикрар жезва. Лап еке пулар, акцизар вахузвач Россиядив. Британиядин ва маса улкъвейрин банкирри абурал къадагъа (санкция) эцигнава..

Британиядин банкирри чпин гъиле гъатай девлетар вахкун тийидай гзаф себбар жагъурзава. Передачадай малум хъайивал, неинки Россиядив, гъакӀ Венесуэладивни абурал девлетлуьри (олигархи) Англиядин банкар эцигнавай 15 тонн къизилар вахузвач..

Генани а кар раижна хьи, чарабурун девлетар къакъудун, лутувилелди чуьнуьхун, са гъихътин ятла къулайвилер, куьмекар хиве къаз, заминвиле къизил къачун - ибур и "влик" фенвай (цивилизованный) савадлу государствойрин къурулуш амуькунин, яшамаш хъунин асул рехъ, къайда, къилин къанун я къван!

Британиядин пачагъри лап къадим вахтариллай дуьньядин вири пиплерай къизилар тарашзавай. Чун рахазвай передачада раиж авурвал, тарихдайни чаз чидайвал, Британиядин пачагълугъдихъ Европадиллай къеце виш йисара чпин пацук кутур, яни чпиз кланивал ишлемиш хъайи колонияр Америкада, Азияда, Африкада, масанрани авай. Америкадин колонийрин бинедал гъа британвийри-тарашчийри (колониаторри) арадал гъайи США, Канада хътин чапхунчи государствояр хъана. Абуру чеб гъатта колонизаторар яз гысабзамач. Амма къилих ерли дегъиш хъанвайди аквазвач. Дуьньядин гъи пипле чапхунчи дяве киле физ хъайитлани, ана башчийр, девлет тарашзавайбур американвийр, абурухъ галаз сад хъиз зил къазвай канадвийр, англичанар, гила саки вири европавийр жезва.

Британвийри са шумуд виш йисуз Индиядин, Китайдин, Пакистандин, Афгъанистандин, Ирандин, Филиппинрин, масабурал девлетар тарашайди тарихда гъатнава. Чкадин агъалийрин дуланажагъ, культура, экономика, чӀалар хуьникай садрани фикирни авунач. Ингилис чӀал дуьньядин вири пиплериз чуькунин асул себегъам я..

Британиядиз алатнавай вири асирра Россия хътин улкъве чуькунин, анин халкъар тергна, девлетрин иесивал авунин къаст авай. Анжах Россиядин къегъал халкъари мумкинвал ганач.

Британвийри анжах чпиз хийир авай чӀавуз масадаз куьмекар гун хиве къазвай. Журеба-жуьре рекьер (дипломатиядин, къут-къавумвилн, лутувилн, чапхунчивилн) кардик кутазавай. Россиядихъ галаз хейлин алакъаяр пачагъри чпин рушар, вахар сада-садаз гуьлериз гуналди тайинарайдени тарихда гъатнава.

Урусатдин эхиримжи пачагъ Николаязни Британияда авай вичин бажанахди гъеле 1914-йисуз, Австро-Венгриядихъ, Германиядихъ галаз дяве тухуз, яракъар гун хиве къунай. Къимет виликамаз са шумуд виш тонн къизилар агакъарун истемишна. Вугана а девлетар. Яракъар лагъайтла, анжах 5 процентдин агакъарна. Вучиз лагъайтла, а дяведа Россия Германиядиз магълуб хъана. Ахпани Февралдин, гуьгъуьнлай Октябрдин инкъилабар киле фена. Къизилар генани вахканачир.

Чун рахазвай передачадай малум хъайивал, гъеле 1917-йисан эвел къилерай Россияда къвердавай къизгъин жезвай инкъилабдин гъерекатрикай вич ва вичин хизанар хуьн патал II Николая (пачагъди) 300 тонн къизилар ва ирс яз вичив бубайрилай (Романоврилай) агакънавай къиметлу затлар (са шумуд виш ящик) гимиди аваз Архангельскдай Британиядиз рекъе туна. Гуьгъуьнлай вични аниз катдайвал тир. Агакъначир ам а кардив. Большевикри ам дустагънай, ахпа гъикӀ хъанатла тайин я. Советрин гъукуматди Британиядивай Россиядин къизилар вахкун истемишнатлани, и кар авунач. Гуя Советар виликан пачагърин ирссагъибар туш лагъана..

Аламатар тушни?.. Гъакъван савадлу, вилик фенвай, цивилизованный улкъве (общество) яз гысабзавай Британия асирра чапхунрални къакъудунрал, алдатмишунрал машгъл обществу я къван! Гъа и хасият вич дуьньядин агъа яз гысабзавай Америкадини, Канададини, Австралиядини мягкемдиз хуьзвайди гъар йикъан мисалрай аквазвачни? Каспий гъуьл гъинава, Америка гъинава? Вич лугъумир, ина американвийрини британвийрин итижар ава къван. Граждан дяве чал илитайла, килевайбур британвийр (Антанта) туширни? Бакудин нефт виш йисара тарашайбур британвийр тушни?

Германияни, Францияни ихътин тарашунра къулухъ галамай чка авач. Къилихар сад я виридан.

Алай аямда Украина Россиядивай къакъудайбур, гила са къатда ана цийи фашистар яракъралдини, къацу пуларалдини руьгъламишзавайбур сифте нубатда гъа британвийрни американвийр тушни? Яракъар къуьлуьхъ, недай суьрсетрихъ дегъишзава, украинвийр вири къейитлани..

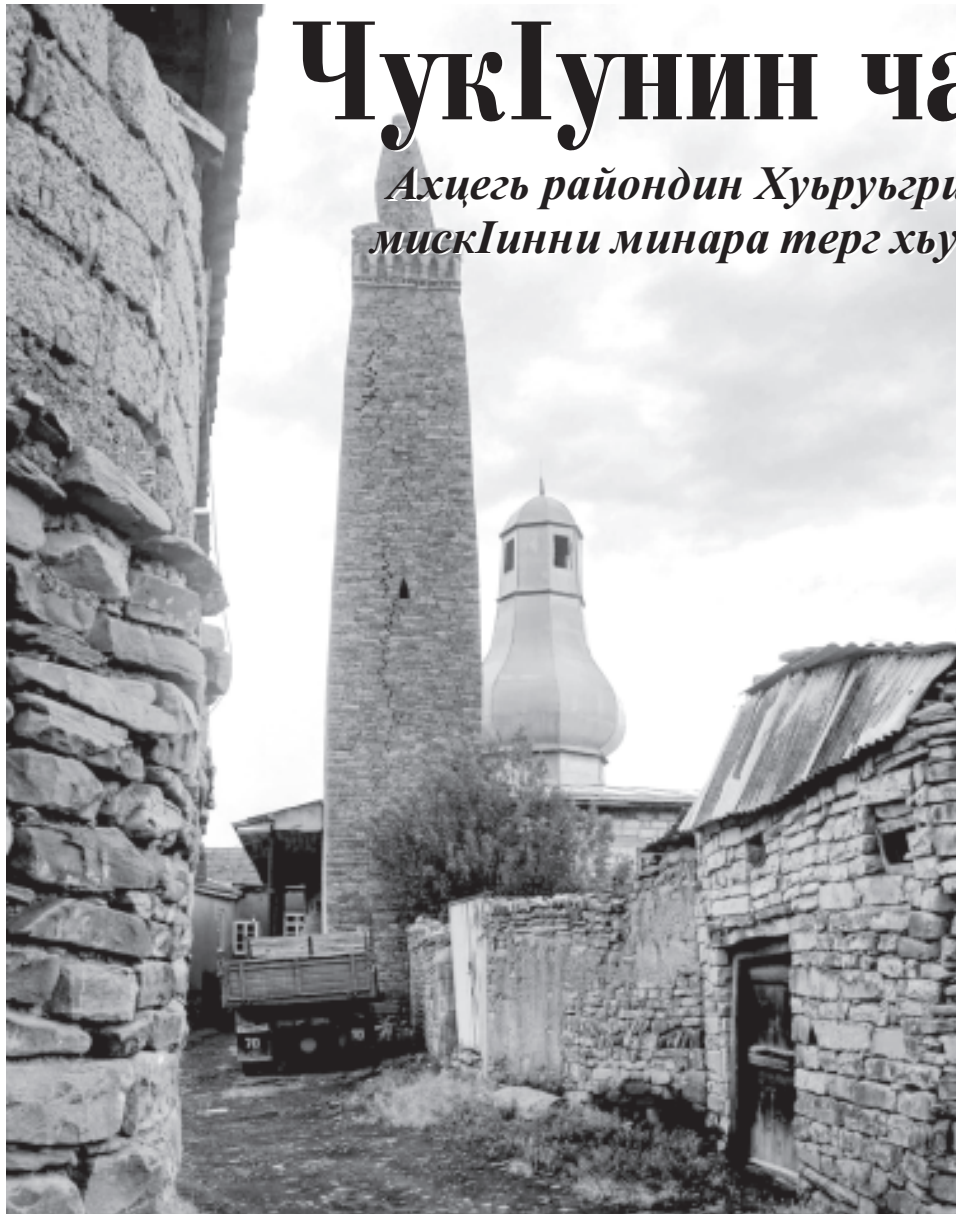
Гъина дяве, бедбахтвилер хъайитлани, адакай девлет (къуш) ххудзавайбур гъа и чапхунчийр тушни? Абуру ачухдаказ лугъузвачни, Украина гъалиб тежедайдини чизва, амма дяве гъикъван яргалди фейитла, гъакъван артухан девлетар чпин хийирдиз жедайди раижзава... Алай вахтунда техилни, къизилни къакъудзава..

Дуьнья тамамвилелди ихътин "савадлу" вагъшиярин гъиле гъатайтла, эхир гъихътинди жедатла?

Маса карни рикӀел къевезва. Россиядин пачагъар ва девлетлу гзаф россиявийр вири девирра Европадиз икрамзавайбур, гъана чпин девлетар хуьзвайбур хъайидини тарихдай чаз чидат. Гъатта хизанра Европадин чӀаларал рахун савадлувилн куьлуш яз гысабдай. РикӀел хкваш А.С.Пушкинан "Евгений Онегин", Л.Н.Толстойн "Дяве ва ислягъвал" романар, маса эсерар.

Чи къенин йикъарин фад девлетлу хъайи олигархарни, ватанда четинвал акунни, аниз, "цивилизация" авай чкайриз катна... Им вуч алапат, вуч код ятла? Гъихътин савадлу вагъшивал!!!

Аллагъдиз шукур, алай аямдин чи Президентди, гъукуматдин гзаф векилри масакла фикирзава. Россия ва россиявийр хуьн патал вири мумкинвилер кардик кутунва...

Чуклуниин часпардал

Ахцегь райондин Хуьруьгрин хуьруьн къадим мисклинни минара терг хьунин хаталувал ава

Шерибан ПАШАЕВА,
тарихдин илимрин кандидат, этнолог

Ахцегь райондин Хуьруьгрин хуьревай мисклин гьакьикъатдани архитектурадин надир имарат я. Ам ахтармишай сад лагъай алим Селим Омарович Хан-Меъгамедова адаз гьа ихьтин кьимет ганай. Мисклиндин кьенепата (200 квадратдин метрдин майдан) чпин къакъанвилел 4 метр алай кларасдин зурба дестекар ава. Дагъустандин юкъван виш йисарин архитектурадин гьакъван кьиметлу ивира яз гьисабиз жедай къавун чукъванрин кланик квай магьир нехишар авунвай кларасдин затларин (подбалки) ярговили 3,20 метр тешкилзава.

Мисклиндин кьенепатан архитектурадин кьетленвилерал гьейран хьайи Селим Хан-Меъгамедова Хуьруьга авай мисклиндикий 1968-йисуз вичин ктабда кхьенай: *“Адет яз, капл ийизвайбур полдал халичайрал ацукъзавайди фикирда къуртла, Хуьруьгрин мисклинда капл ийизвайбуру диндин имаратдин кьенепатан къакъанвал, гегьеншивал, иервал яраб гьикъван гьейранвилелди къабулзаватла!”* (Хан-Меъгамедов С.О. “Лезги халкъдин архитектура”, Москва, 1968, 147-чин).

Мисклиндин кьенепата авай дестекрин вини кьиле ва чукъванрин кланик квай кларасдин затларин эвел, эхир кьилерани юкъва екедаказ атланвай нехишар ава. Аламатдин иервал авай и архитектурадин ансамбль 22 метр алай минаради акьалтарзава. Къейдна кланда, минара ам эцигнавай къайдадин кьетленвилер фикирда къуртла, гьужумрикий хуьдай сенгердиз ухшар я. Ихьтин мукъваввал Селим Хан-Меъгамедовани къатлана: *“Хуьруьгрин минара надир имарат я. Квадратдин клалуб авай ам са шумуд гьавадикий ибарат я ва мертебайрин арада алакьа кларасдикий авунвай гурарин кумьекдалди хуьзва. Кьенепат туькьлуьрунин къурулуш (планировка) душмандин гьужумрикий хуьдай максус сенгердин къурулушдиз мукъва я”*, - кхьенва алимди вичин ктабда.

Лагъана кланда, вилик девирра лезгийрин саки гьар са хуьре квадратдин ва я гьалкъадин клалубдин, са шумуд гьавадикий ибарат минара авай. Мисал яз, Ахцегь райондин Фиярин хуьревай минара, архитектурадин кьетленвилерал гьалтайла, Хуьруьга авай хьтинди я, амма кьве сеферда къакъан я.

Ихьтин минара Ахцегь алай вахтунда къав къубадин клалубда аваз туькьлуьрнавай мисклин алай кьадални алай. Идакай Н.Вучети-ча “Кавказ” газетдин 1864-йисан 75-нумрада кхьенва. Тарихдин чешмеди хабар гузвайвал, и минара лап къакъанди тир. Ахцегьрин XIX асирдиз талукь шиклрай вини кьил кланвай квадратдин клалубдин къакъан минара акъазва. Минарадиз хасаратвилер Головинан кьеле гьалкъада твазвай члавуз Шамиланни урусрин къушунрин арада ягъунар кьиле фейи 1848-йисуз хьун мумкин я. А вахтунда Ахцегьрин хуьр кьеле галай патахъай тупарай язавай. Минара дяведин макъсадра ишлемишайди фикирда къуртла, жавабдин гуьлле гун яз, урусрин къушунри дагъвийрин сенгер тупунай ягъунни мумкин тир. Гаф кватай кьадал къейд ийин хьи, лезгийрин гьужумрикий хуьдай къадим сенгерар чеб гьа са вахтунда гьам дяведин, гьамни диндин макъсадра ишлемишзавай минарайри эвез авун тарихдин итижлу чинрикий сад я. И жигьетдай Хуьруьгрин минарадихъ еке метлеб ава.

Минара хуьревай вири дараматрикий хьатна акъазнава ва анай элкьена авай мулкар гуьзчивилик кутаз жезва. Ам гьижрадин 1112-йисуз (1700-1701-йисар), кьиле чкадин цлан устлар Шейх Саад аваз, хуьруьн жемьтди эцигна. Идакай минарадин кьиблепата авай къванцел кхьенвай кхьинри хабар гузва.

Хуьруьга мисклин сунтунай янавай вацун къванерикай гьижрадин 1190-йисуз (1776-1777-йисар) эцигна. Са шумуд сеферда цийикла туькьлуьр хуьвур мисклиндин дарамат бинедин архитектурадин клалубдикий магьрум хьанва. Бахтунай хьиз, мисклиндин кьенепата авай, чпел надир нехишар атланвай дестекар сагъдиз ама ва чахъ Дагъустандин юкъван виш йисарин кларасдин архитектурадин тек-туьк гьалтзавай чешнейрихъ галаз мукъвай таниш жедай мумкинвал ава.

Гьайиф хьи, тарихдин и хазила са легъзада квахьунин хаталувал ава. Цларай сварар атуникий абур кьилдай гьалдиз атанва. Къавни, бубайри лугъудайвал, са чларчел ала. Къати марфар къвайила, яд мисклиндин кьенепата гьатзава. Чкадин агьалийри, къав ацахьунин хаталувал аватлани, кьенепатай мисклиндин цлар хуьдай жуьреба-жуьре даяхар кутун тешкилзава. Амма им месэла гьалдай рехъ туш. Марфарик мисклиндин полдиз янавай тахтаярин яваш-яваш ктлизва. Ихьтин шартлара чун винидихъ рахай, чи йикъа-

ра тек-туьк гьалтзавай архитектурадин чешне члехи хаталувилик акатнава. Мисклин лагъайтла, капл ийидайбур патал агалнава.

Хуьруьгрин мисклинни минара цийикла туькьлуьр хуьвун алай вахтунда Ахцегь райондин администрациядин ва Хуьруьгрин хуьруьн жемьтдин вилик акъвазнавай виридалайни важиблу месэла я. Дагъустанда къадим архитектурадин милли къайдайрал чан хьунин месэла, санлай къачурла, хцидаказ акъвазнава. Мумкинвал амай къван, энгел тавуна, Дагларин уьлкведин мулкарал къванцикий эцигнавай имаратар хьсандиз ахтармишун лап важиблу я: къванерин жуьреяр, эцигнавай къайдаяр, архитектурадин кьетленвилер, нехишрин надирвал ва масабур. Ихьтин проектди Дагъустандин къадим архитектурадин чешнеяр хуьдай рекьер ачухда. Дагъустандихъ Кавказда виридакай хьатна чир жедай, анжах са вичиз хас архитектурадин чин хьун лазим я.

1960-йисара хьайи залзаладин нетижада дараматда пайда хьайи сварар себеб яз, Хуьруьгрин мисклинни минара аварийный гьалда авайтлани, абур гьелелик садрани цийикла туькьлуьр хуьвунвач. Бахтар алатуникий сварарни кьвердавай гьаркьуь жезва. 2021-йисан январдин вацран эвел кьилера Кьиблепата Дагъустанда 4,5-5 баллдин залзала хьуникди цлара авай сварар мадни еке хьанва.

Хуьруьгрин жемьтдик къалабулух ква, агьалияр тарихдин метлеб авай имаратрин патахъай жавабдар къурулушрин фикир мисклиндални минарадал желб ийиз алахънава. Виридалайни кар алай месэлайрикий сад ихьтин объектар пешекарвилелди туькьлуьр хьийидай устларар (реставраторар) жагъурун я.

Вилик девирра халкъдин арадай акъаззавай магьир устларихъ эцигунра менфят къачузвай хуси къайдаяр авай. Чи фикирдалди, абурун тежриба чируни чи йикъара медениятдин ирсинин объектар цийикла туькьлуьр хьийизвай пешекарриз кумьекда. Тарихдин гьар са имарат, абурун бинедин архитектурадин клалубдик цийи са лишанни кутун тавуна, гьа авайвал туькьлуьр хуьвун важиблу я. Идалай гьейри, медениятдин ирсинин объектрик квай гьар са къванцел нумрай эцигун герек я. Гележегда садлагъана чкай-тла, къванер квахъ тийидайвал.

Чахъ авай делилралди, Хуьруьгрин къадим мисклин Росимуществодин хусуиятда ава. Амма тарихдин метлеб авай имарат цийикла туькьлуьр хуьвун патал и идаради са серенжемни къабулзава.

Алай йисан 25-апрелдиз Росимуществодин РД-да авай Управленидин векилар Ахцегь авай Головинан кьеле ахтармишиз атанвай. Хуьруьгрин мисклинни минара авай гьалдикий хабардар тиртлани, абур и хуьруьз фенач. Ахцегь райондин жемиятдин векил М.А. Алимован делилралди, Головинан кьеле цийикла туькьлуьр хуьвурдалай кулухъ Росимуществодин векилри Хуьруьгрин къадим имаратар гьиле къадайвал я. Са шумуд суал

арадал кьезва. Сад лагъайди, Ахцегь райондиз мугьман хьайи чла-вуз вучиз ихтилат физвай Управленидин векилри Хуьруьгрин мисклинни минара авай гьал ахтармишнач? Кьвед лагъайди, вучиз райондин мулкарал алай кьве объектдизни талукь проектар санал гьиле къазвач? Чаз Ахцегь авай кьеле туькьлуьрун мус эгечизаватла, кьвалахар мусалди давам жеда-тла малум туш. Са кар якъин я: кьеле четин объект я, ам цийикла туькьлуьр хуьвун патал са шумуд йис герек жеда. Хуьруьгрин имаратар лагъайтла, гежел веьена виже кьезвач.

Даглар гьавадин шартлар мишекъатбура я. Гьар сеферда марф къвайила, ихтилат физвай имаратриз зиян жезва. Эгер садлагъана гьвечи залзала хьайитлани, мисклинни минара, шак алачиз, кьлида. Хуьруьгвийризи виридалайни гзаф гьа и кардикъай кичлезва. Эгер Росимуществоди и объект вичин хивез къачунватла, адан патахъай жавабдарвални гьа идарадин хиве ава. Герекди Управленидин векилри и кар къатлун я.

Арадал атанвай гьалар фикирда къуна, чна Росимуществодин РД-да авай Управленидивай Ахцегь райондин Хуьруьгрин жемьтдин тварунихъай мисклиндин дараматни минара цийикла туькьлуьр хуьвун патал тади гьалда серенжемар къабулун тлабзава. И рекъе сад лагъай кам - идарадин векилар, энгел тавуна, Хуьруьгиз фин, имаратар авай гьалдихъ галаз чкадал таниш хьун я.

Къейд ийин хьи, Кьиблепата Дагъустандин мулкарал алай тарихдин саки гьар са имарат чуькьлуьр хуьвун патал кьва. Касни ама-чир куьгьне хуьрера тарихдин гзаф чешмеяр чилихъ галаз сад хьанва. Мисал яз, Кьуьч-хуьррин хуьревай къадим мисклиндикий амайди марфарини харари гатазвай къецил къуд цал я. Вахтунда адан къайгьуда хьанайтла, тарихдин имарат гьийлай акъатдачур.

Чна макъаладин эвел кьиле къейд авурвал, Кьиблепата Дагъустанда дегь девирра надир архитектура авай. А члаварин устадрин алакьунар, гунарар чаз чи йикъарал салатдиз агакьнавай имаратрай акъазва. Гьейран хьана амуькьзава. Анжах ихьтин девлет хуьникай, адан къайгьуда хуьникай эсиллагь фикирзавач. Ахьтин кьетлен архитектура, ахтармиш тавуна, терг хьайитла, чаз и кар гележедин несилри багъишдани? Чи фикирдалди, республикада госуьдарстводин дережада аваз дагъвийрин милли архитектура хуьнин жигьетдай махсус программа къабулун герек я. Дагълух хуьрера хкажзавай квалер, эцигунрин къадим къайдаяр (бубайрилай атанвай) вилив хьена, туькьлуьрна кланда. Дагъустандиз кьезвай туристриз эцигунрин хиле исаятда деб хьанвай арабинни тувьркири къайдаяр итижлу туш, абур дагъвийрин гьакьикъи архитектурадихъ кьекъезва. Са гафуналди, дикъет гана кланзавай мезлаяр и рекъе пара ава.

Члехи бубайрилай агакьнавай руьгьдин ивира чна аманатар яз хуьн важиблу я. Гьикл лагъайтла, абурар чаз тарих, вилик девиррин яшайиш, адетар, хейлин маса крар гуьзгудай хьиз акъазва. Хуьруьга авай хьтин имаратри чаз члехи бубайрин гунарлувал, кьегьалвал, абурун кьилихрин ерияр, къана-жагьдин кьетленвилерни къалурзава. Абур адетдин имаратар туш, чи халкъдин милли диб, дувул хуьзвай руьгьдин дестекар я. Гьавилай, вири къуватар желбна, абур хуьн ва саламатдиз пакадин йикъал агакьарун хайи чилихъ рикл кузвай гьар са ватанпересдин буржи я.

РЕДАКЦИЯДИН ПАТАЙ

Гьурметлу тарихчи Шерибан Пашаевади вичин макъалада кьенин йикъан кар алай, тлал алай месэлайрикий сад къарагьарнава. Чи хуьрера амай тарихдин имаратар члехи бубайрин девирар акунвай шагьидар я. Абур терг хьуни, са шакни алачиз, халкъдин милли къанажагьдизни таъсирда. Гьавилай и кардиз эсиллагь рехъ гана виже кьведач.

Дагъустандин медениятдин ирс хуьнин рекъай кардик квай Агентстводин пресс-къуллугъди “Лезги газетдиз” хабар гайивал, Хуьруьгрин мисклинни минара федеральный дережадин метлеб авай имаратри акатзава. Агентстводин векилри Ш.Пашаевадин макъалада гьанвай делиларни тестикъарна. Гьакьикъатдани, объект аварийный гьалда ава. Минарадин, мисклиндин къавай, цларай сварар атанва. Марфар кьункиди имаратар авай гьал генани къайдадикий хьатзава.

Агентстводин пресс-къуллугъди алава хуьвурвал, Ахцегь райондин Фиярин хуьревай медениятдин ирсинин федеральный дережадин объект яз гьисабзавай XVIII асирдин минарадизни къати марфар кьунин нетижада хасаратвилер хьанва.

Къейд ийин хьи, РД-дин медениятдин ирс хуьнин рекъай кардик квай Агентстводи Росимуществодин РД-да авай Управленидиз Фиярин ва Хуьруьгрин тарихдин имаратар авай гьалдикий хабар гузвай чарар рекъе тунва. Чарара Управленидиз Ахцегь райондин Хуьруьгрин ва Фиярин хуьрера авай федеральный дережадин метлебдин объектрин гьакьиндай аварийный гьалариз акси мярекатар кьиле тухуниз ва абур цийикла туькьлуьр хьийидай серенжемар къабулуниз эвер ганва.

Дагъустандикай

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

4-июль, Ахцегаьр, пакаман бере. Паталай атанвай журналистар ина, тамашуниз лайхлу чкайрин шиклар ягъиз, инсанрихъ галаз рахазва. Эхиримжи вахтара райондин дагълух хуьрерани туризм артмиш жезвай шартла-ра и кар адетдиз элквевна, инсанар вердиш хъанва. Чун мугъманрихъ галаз мукуьвай таниш хъана. Журналист

рин маршрутри чаз екез таъсирна. Европада виридалайни къакъан дагълух Къурушрин хуьре мехъерик хъана. Чна фикрнавай хъи, ана свас балкандаллаз гъида. Амма ваъ, джипдаваз гъана. Къули райондин Цовкрада - симинин пагъливанрикой, Вачида - чату-хъанрикой, Дахадаев райондин Кубачи хуьре - яракърин устларрикой, Рутул райондин Хъуьлуьда хуьруьн саларбанрикой зарисовкаяр тукълуьрна. Ингъе гила Ахцегаьз акъатнава. Ина, гъакъи-

Анатолий СУЛЕЙМАНОВНИ кинорежиссёр **Альберт ХАЧМАНУКЯН** - Москвадин "База медакроскт" фирмдин векилар - Дагъустанда туристриз гъеле са артух малум тушир чкайрикой Ютуб-каналдиз документальный гъевчи кинофильмаяр тукълуьриз атанва.

- Ингъе 3-4 югъ я чун, блогерар, жуван хушуналди Дагъустандин тамашуниз лайхлу чкайра къекъевез, чкадин жематдихъ галаз сугъбетар ийиз, - лугъува абуру. - Месела, Докъузпара районда чпиз тешпигъ авачир хътин гуьзел ва гъайбатлу Яру дагъди, Базар-Дуьзудди, Шалбуздагъди ва анра альпинист-

къатдани, инсандиз эсердай, гъейранардай гуьзел тебиат ава. Юкъван асирра арадал гъанвай архитектурадин имаратри (абур девирдин цийивилерикой хвена, гележегдин несилриз таз хъанайтга хъсан тир) чпел фикир желбзава. Фикирдик Ахцегаьрин машгъур музейдикой, урусин XIX асирдин къеледикой, чими, дармандин ятарин гъамамикой итижлу сюжетар яратмишун ква. Къуй чир хъурай вирибуруз, Дагъустанда тамашуниз, сагъламвал мягъкемаруниз ва ял ягъуниз лайхлу ва гъа са вахтунда парабуроз малум тушир гихътин хъсан, секин хелвет пиплер аватла.

Къуьлерзава "Кавхади"

Хазран КЪАСУМОВ

Белиждин искусстводин школада са шумуд ансамбль, десте, кружок кардик ква. Ана кваллахзавай тежрибалу муаллимри аялриз жуьреба-жуьре рекъерай чирвилер гузва, абуруз чпин алакьунар дуьздаз акъудиз куьмек гузва. Кваллахда агалкьунар авай муаллимрикой яз, завай вчичихъ саки 35 йисан тежриба авай Сефербег Сефербегован твар къаз жеда. Зун адахъ ва ада вердишвилер гузвай рушарин къуьлерин "Кавха" дестедихъ галаз Къасумхуьрел лезги халкъдин къагъриманвилини "Шарвили" эпосдин суварин мярекатда таниш хъана. Милли партапар алаз, рушари суварин майдандал осетин халкъдин къуьл а къайдада тамамарна хъи, мярекатдин иштиракчийри абуруз яргъалди капар яна.

Концертдин программадин эхирдай тамашачийрин тлалабуналди "Кавха" дестедин рушари мад са шумуд къуьл тамамар хъуьвуна.

Сефербег Сефербегова чаз лагъайвал, "Кавха" десте искусстводин школада 3-класда вердишвилер къачузвай рушарикой арадал гъанва. Алай вахтунда ана 12 руша къуьлер чирзава, чпин устадвал хкажзава. "Кавхадин" программдик неинки Дагъларин уьлкведин, гъакъни Россиядин ва къецепатан уьлквейрин халкъарин къуьлерни ква.

Мадни малум хъайивал, рушарин къуьлерин дестеди неинки Белижда ва Дербент районда, гъакъни Къиблепатан Дагъустандин маса районра кыле тухузвай медениятдин, образованидин, марифатдин мярекатрани чпин алакьунар къалурзава. Абурун устадвал, бажарагъ грамотаяр, пишкешар гуналди къейднава. Чи мурад абурухъ мадни еке агалкьунар хъун я.

Чи мухбир

Стлал Сулейманан районда кардик квай гуьгъуьллубурун (волонтеррин) дестеди районда тухузвай гзаф мярекатра, конкурсра активвилелди иштиракзавайди, и карди абурун гуьгъуьл, ашкъи, гъевес хкажзавайди заз (гъакъ районгълийризни) са шумудра акунна. Мукъвара зун райондин волонтеррин гъерекатдин регъбер **Маина АЛИКБЕРОВАДИХЪ** галаз гуьруьшмиш хъана, адан вилик са шумуд суал эцигна.

■ **Маина Надировна, заз вуна районда волонтеррин десте гъикъ арадал атанатга, рикел хканайтга кванзавай. Алай вахтунда абурун къадар гъикъван я?**

- Районда волонтеррин кваллах тешкилуникай икъ лугъуз жеда. 2017-йисуз райондин образованидин вири организацияр волонтеррин дестеяр тешкилна. Абуру школайра вири жуьредин мярекатар тешкилиз куьмекар гана, чпини вири конкурсра, мярекатра иштиракиз хъана. Школайра кардик акатай вири отрядрин башчяр райондин волонтеррин отряддик кутуна. Зун волонтеррин гъерекатдин куратор я. Зи регъбервилек кваз абуру районда тухузвай вири мярекатра, конкурсра, серенжемра иштиракзава. Мисал яз, 8-Мартдиз, дидейрин, медицинадин къуллугъчийрин ийкъариз волонтерар райондин центральный больницадиз физва, медработникриз мубаракзава, абуруз цуьквер, ширинлухар гузва.

Абуру яшлу инсанрин патарив

Гуьгъуьллубурун

квалериз физва, кваллин, майшатдин кваллахра куьмекар гузва. Чна субботникарни тешкилзава.

Волонтеррин кваллахдикой рахадайла, мадни къейд ийиз кванзава: чи райондин 10 волонтер галаз-галаз 2 йисуз "Бессмертный полк" онлайн-къекъуьнин модераторар хъана, заз Москвадай Чухсагуьлдин чар хтана. Мадни чи 6 волонтерди Вироссиядин переписда иштиракна, "Госкьуллугъра" регистрация ийиз куьмекна. Абурузни Дагъустандин жегъилрин

крарин рекъай министрстводи чухсагуьлдин чарар гана.

Волонтерри "Чун лекъер я", "Зун лезги я" флешмобрани иштиракзава.

Райондин вири школайрани волонтеррин отрядар тешкилнава. Абурукай 15 волонтерди агъалийрин переписда иштиракна. Абуруни РД-дин жегъилрин крарин рекъай министрстводин ва Росстатдин гуьрметдин грамотаяр къачуна.

Мадни 2018-2021-йисара волонтерри райондин администраци-

яди, образованидин управлениди, спортдин, туризмдин ва жегъилрин крарай комитетди тухвай 50-дав агакъна мярекатра ("Будь здоров", "Мы чтим ваш возраст", "Армейский чемоданчик", "Берегите матерей", "Кемерово, мы с тобой", "Теплота детей", "Чистый двор", "Наследники Победы", "Георгиевская ленточка", "Скажи наркотикам НЕТ!", "День добра и уважения", "Письмо солдату", "Звонок маме", "Ветеран", "Подари детям солнце", "Масочный режим", "Спасибо меди-

кам!", "Помощь пожилым") ва маса серенжемра, къелемар ва къацуз амуькдай кул-кусар цунин субботникара ва ихътин маса мярекатра иштиракна.

■ **Тамам къеве йисуз давам хъайи коронавирсудин тлугъвалдин девирда, за фикирзавайвал, волонтеррин куьмек мадни екеди хъана...**

- Дугъриданни, тлугъвалди вирибурук, гъа гисабдай яз волонтеррикни, юзун-гъерекат кутуна. Азар чкъанвай вахтунда самоизоляцияда авай инсанриз недай шейэр, дарманар, сифте нубатда герек шейэр маса къачунин, абуру агъалийрал агакъарунин крара волонтерри екез куьмекар гана. Зун кыле аваз, 10 волонтерди коронавирсудик азарлу яшлу инсанриз куьмек гуз тади гъалда чирдай курсара келна ва сертификатар къачуна.

Коронавирсудин тлугъвалдин девирда волонтерри саки 70-дав агакъна серенжемар ("Сидим дома!", "Масочный режим", "Мы Вместе", "Волонтеры против коронавируса", "Спасибо медикам!", "Протяни руку помощи тому, кто в ней нуждается", "Берегите себя и своих близких") кыле тухвана.

Тлугъвалдин вахтунда волонтеррин дестеди райондин "Тади куьмекдин" работникрини алакьдай куьмекар гана, абурун гуьгъуьл хкаждай кваллахар кыле тухвана. Мадни волонтерри хуьрерин кылериз тлмил таъмин тир хизанрив недай сурсет авай наборар агакъарунин кваллахдин куьмекар гана.

Абуру кваллахар-кран мадни ава. Абуру волонтеррин дестеди инлай къулуьхъни давамар хъийида.

Месэла хциди яз ама

Жасмина САИДОВА

5-июндиз “Дагъустандин правда” газетдин редакцияда “Эцигунардай гьерекатдин кьенепад” макъала веревирд авуниз талукъ элкьвей стол киле фена. Са къадар вахт идалай вилик чапдиз акъатай макъалада республикадин шегьерра законсуздаказ гзаф мертебайрин квалер хкажуникай, яшайшдин квалер эцигунал Махачкъаладин цийи администрациядин къадагъа (мораторий) кваз такъуникай, эцигунрин квалахар и кар тамамардай ихтияр гузвай документар гъазур тушиз гъиле къуникай ва вири и крари шегьерэглийрик къалабулук кутазвайдакй лагъанвай.

нарунин квалахар абурун хиве тун лазим я”, - алава хъува Б.Токболатовди.

Законсуздаказ эцигунрин квалахар тамарунин месэладал эхир а члавуз къведа, судрин къарарар мус къилиз акъудайтла. Гъа члавуз эцигунардайбуруз какатай чкайрал квалер эцигун дуьз кар туширди чир жеда.

Малум хъайвал, къенин юкьуз республикада гзаф мертебайрин яшайшдин 457 квал законсуздаказ эцигнава. Хатасузвили советдал и месэладикай рахадайла, Дагъустандин Кьил Сергей Меликова къейд авурвал, ам месэладай къил акъудунал машгъл хъайи вахтунда, авайбурул алава яз, мад 150 объект пайда хъьанва. Яни, малум жезвайвал, законсуз карчивилин квалахар акъвазардай рекьер гьелелиг жагъанвач.

Элкьвей столдин квалахда РД-дин Общественный палатадин председатель Абдулмумин Ибрагимов, адан заместитель Сапарбейг Абдуллаева, “Дагъустандин правда” газетдин килин редактор Бурлият Токболатовди, Махачкъаладин архитектурадин управленидин начальнигдин заместитель Махач Алиева, гъакни “СКФО-дин эцигунардайбурун гильдия” СРО-дин президент Али Шагбанова, тешкилатдин генеральный директор Запир Акаева, долевай эцигунрин иштиракчийрин вилик эцигунардайбурун мажбурнамаяр гуьнгьуна тунин Фондунин директор Акрам Бабатова иштиракна.

Гуьруьшдин иштиракчийри къейд авурвал, макъалада къарагъарнавай месэла къенин юкьуз иллаки хциди я. Гъикл лагъайтла, законсуз эцигунрин дубуьшар неинки Махачкъалада, гъакл республикадин амай шегьеррани пайда жез башламишнава. Идахъ галаз сад хъиз, целди таъминарунихъ, чиркин ятар акъудунихъ, электричестводалди ва газдалди таъминарунихъ галаз алакьалу гзаф къадар месэлаяр арадал къвезва.

“Махачкъаладин алай вахтунин руководстводи шегьерда цийи дараматар эцигун патал са касдизни ихтияр ганвач, гъикл лагъайтла, алай вахтунда вири фикир шегьердин къурулушар хъсанарунихъ элкьурнава”, - малумарна Абдулмумин Ибрагимов. Ятлани, шегьерда эцигунрин квалахар худда киле физва.

“Вучиз законсуз эцигунар гъеле хандакар (котлован) гъазурунин дережада акъвазариз жезвач? Нин хиве ава и везифа?” - сулар гана иштиракчийри. Махачкъаладин администрациядин векилди талукъ тир идараяр вахтунда вири дубуьшар ахтармишиз ва серенжемар къабулдиз агак тийизвайдакй, и кар патал герек тир махсус техника ва такъатарни авачирдакй лагъана. “Эцигнавай дарамат чукурдай чкадал татун патал квалах эвелдай, гъеле анжах гъиле къунамазди, акъвазарна кланзава. И кар лагъайтла, къайдаяр хуьдай органрин, участковыйрин хиве авай везифа я”, - малумарна Махач Алиева.

“Чна законсуз эцигунрин квалахрихъ галаз женг чулгъазва. Гъа са вахтунда и жуьреда эцигнавай квалер законлубур авун патал хейлин квалахар ийизва”, - тажубвилелди къейдна Сапарбейг Абдуллаева. “Гьелбетда, эгер эцигунрин квалахар ерилудаказ тамамарнаватла, ам чукурунихъ метлеб авач. Амма и жуьреда квал эцигай компания жавабдарвилиз чугуна кланда, гъич тахъайтла, къурулушралди таъми-

Махач Алиеван делилралди, Махачкъалада законсуздаказ эцигнавай дараматар чукурдай ихтияр гузвай суддин тахминан 600 къарар къабулнава. Къенин йикъалди анжах 111 къарар къилиз акъудиз алакьнава.

Инал са кар къейд тавун дуьз туш: Махачкъаладин алай вахтунда кардик квай администрацияди месэла муракабди тирвилляй, гзаф итти-битийра къекъуьн тавуна, шегьерда яшайшдин цийи квалер эцигунин вири хилел къадагъа эцигнава, и гъал давам жез гзаф йисар я. Са патахъай дуьзни я, вучиз лагъайтла, шегьерда канализациядихъ, электрикдин сетрихъ галаз алакьалу гъалар лап татугай гъалда ава. Амма муькуь патахъай килигъайла, мад суал арадал къвезва: бес йикъалай-къуз члехи жезвай шегьерда инсанар гъина яшамаш жеда? Эгер цийи квалер эциг тавуртла, и хиле къиметар нивай хуьз жеда? Гъаниз килигна, къадагъаярни кваз такъуна, меркездин ва амай члехи шегьеррин мулккарал законсуз эцигунар арадал къвезва.

“Законсуз яшайшдин квал” вуч лагъай члал я? Эгер ам законсузди ятла, дарамат шегьерди вичин балансдал эцигдич. Им лагъайтла, яшайшдин квал коммунальный къуллугърин сиягъда гъатнавач, яни целди таъминарунихъ, чиркин ятар акъудунихъ, электричестводалди ва газдалди таъминарунихъ галаз алакьалу месэлаярни законлу авунвач лагъай члал жезва. Амма къилинди ихътин дараматар хатасузбуру хъун я, гъикл лагъайтла, анра гзаф къадар хизанар яшамаш жезва. “Гзаф мертебайрин законсуздаказ эцигнавай 457 квал агъалияр яшамаш хъун патал виже къведайбуру яни? Абуру эцигдайла, СНИП-дал амал авунвани?”, - суал гана чна. Элкьвей столдихъ кватл хъанвай пешекарри саки рейсавдилелди жаваб гайивал, ихтияррин документация къайдада авачтлани, эцигунрин квалахар саки вирина дуьзгъундаказ тамамарнава ва ихътин квалер чукурдин хаталувал авач, тек са дубуьшдиллай гъейри. Яшамаш хъун къадагъа тир 12 мертебадин са дарамат шегьерда авазва ва, ам эцигдайдалай къулукъ тахминан 18-20 йис алатнаватлани, инсанри анра квалер маса къачузва-гузва...

Гуьруьшдин иштиракчийри къейд авурвал, законсуз эцигунрин месэла пакад йикъал вегъедай вахт амач, ам вини дережада гъиле къунава ва и рекъе квалах тухузва. Гьелелиг, агъалийрихъ элкьвена, лугъуз кланзава: яшайшдин квал маса къачудайла, мад ва мад сеферда ахтармиша, ерилудаказ ва законлудаказ квалахзавай карханаяр хъягъа.

Хуьруьн майишат

Хазран КЪАСУМОВ

20-22 йикъан къене акъалтарун пландик кутунва.

Хуьруьн майишатдин амай хилер хъиз, эхиримжи йисара Стлал Сулейманан районда магъсулдарвални виликди физва. Районда хуьруьн майишатдин карханайри, лежбервиллинни фермервиллин майишатри ва арендаторри

Алай йисан бегьер патал районда зулухъай 853 гектарда мух ва къуьл цанай. Агротехникадин серенжемар галай-галайвал киле тухунин нетижада тухилдин бегьерди риклерик шадвал кутазва.

Райондин карханайрихъ 170 гектар гатфарин къуьлуьн никлерни ава.

Санлай къачурла, алай йисуз районда 1023 гектардай гад кватл хъийида. Виликамаз къунвай гьисабралди, гъар са гектардай 22-23 центнер тухил вахчуда. Яд гузвай никлерин гектардин бегьерлувал 25-26 центнердиз барабар хъун гуьзлемишзава.

Гад агудунин районда сифтебурукай яз “Зардиян” чкадин хуьруьн майишатдин карханаяр ва арендаторар

Гад берекатлуди хуьрай!

кватл хъийизвай тухилдин къадар йисалай-суз артух жезва. Ик, шаз районда 6563 тонн тухил кватл хъува. Им вилик йисара кватл хъувурдалай гзаф я.

Гад магъсулдарар патални жавабдар ва къизгъин вахт я, абурун вилик агакънавай къуьлуьн ва мучан бегьер вахтунда ва пучвилер авачиз кватл хъувунин везифа акъвазнава.

- Районда гад агудунин виликамаз тукьлуьрнавай план-графикдин бинедаллаз, гъазурвал аваз эгечнава, - лугъузва райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин начальниг Къ. Къазиагмедова. - Ик, районда векьер кватл хъувун эхирдиз къвезва. Гила вилик акъвазнавай важиблу месэла гад кватл хъувунинди я. И квалах районда

эгечнава. План-графикдин бинедаллаз районда гад агудунин квалахар дагъдин зонадин “Къелякь” участкада акъалтарда.

Комбайнийрин гуьгъуьналлаз никлериз пресс-подборщикар галай тракторар экъечнава, абуру самун алаф тукьвера къазва.

Къилди къачуртла, “Зардиян” ООО-да мух язва. Карханадин къилин агроном Къурбан Магъмудова лагъайвал, юкъван гьисабдалди гъар са гектардай 29 центнер тухил вахчузва.

Районда гад агудунин квалахар йикъалай-къуз йигин жезва.

Къимилдин ранг акъалтнавай никлерай гад кватл хъийизвай магъсулдаррихъ элкьвена, лугъуз кланзава: гад бегьерлуди, берекатлуди хуьрай!

Алафдикай дарвал жедач

Гад гъарай я, гатун са йикъа хуьтлуьн са варз тухарда. Уьзумлухрани багълара, саларани маса хилера агротехникадин серенжемар киле тухун давамарунихъ галаз сад хъиз, алай вахтунда хуьруьн майишатдин карханайрин, КФХ-рин ва хуьрерин зегъметчийрин вилик гатун и йикъара акъвазнавай асул везифайрикай сад мал-къарадиз алафар гъазурун я. Стлал Сулейманан райондин зегъметчийри гъа и къайгуйра ава.

Районда векьер уьруьшрай, чурухъан чкайрай, багъларин жергейрин арайрай язва.

Идалайни гъейри, райондин хуьруьн майишатдин карханайрихъ 1 йисан 432 гектар ва гзаф йисарин 159 гектар векчин уьруьшарни ава.

Дарклуш-Къазмайрин, Цийи Макъарин, Эминхуьруьн, Герейханован хуьрера векьер яна, тукьвера къуна саки акъалтарнава. Гъар са гектардай юкъван гьисабдалди 3 тонн векьер кватл хъувунва. Им эхиримжи са шумуд йисуз хъсан нетижа я.

Гуьгъуьналлаз Къасумхуьруьн, Кварчагърин, Курхуьруьн, Агъа, Вини ва Къулан Стлалрин, Гуьнептан хуьрера, дагъдин зонайрани векьер ягъунин квалахар башламишнава.

Ягъай ва къуранвай векьер тукьвера къунал пресс-подборщикар галай 16 трактор машгъл я.

Виликан йисарилай тафаватлу яз, ци районда векьер дергесралди ваъ, агрегатар галай тракторралди ва бензиндин алатралди язва. Ягъай ва тукьвера къур векьер фермайрал, мал-къара алай чкайрал хутахзава, таяйра твазва. Икъван члавалди районда 25 агъзур тонн алаф гъазурнава.

Алай вахтунда районда ири карч алай 11179 ва гъвечли карч алай 14638 гъайван ава.

Гъамидин Абдулкъафаров инанмиш тирвал, ци мал-къара патал алафар артухни алаз гъазурда, хуьтлуьз алафдикай дарвал жедач.

Районда алафар гъазурунин квалахар хъсан тешкиллвал аваз йигин еришралди давам жезва.

- Алай йисуз районда, санлай къачурла, 32610 тонн векчи алафар гъазурун лазим я, - лугъузва райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин начальнигдин заместитель Гъамидин Абдулкъафарова. - Цинин йисуз виринара алаф булдаказ ава. Гъавилляй мал-къарадиз тух къуьд патал 33-34 агъзур тондилай тлмил тушиз алафар гъазурда. Квалахарни план-графикада къалурунавайвал киле физва.

Районда малдарвиллин хел вилик тухуник еке пай кутазвай “Горец” ООО-да икъван члавалди 650 тонн сенаж гъазурнава.

Къилдин майишатрикай “Гамзатов М.” КФХ-ди 70 гектардай, “Гайвазов Р. С. М.” КФХ-ди 100 гектардай, “Фазилов М.-Гъ.” КФХ-ди 210 гектардай, “Горец” ООО-ди 159 гектардай векьер янава.

Жасмина САИДОВА

4-ИЮЛДИЗ Мегъарамдхуьруьн райондин администрацияда, адет хъанвайвал, мектебар лап хъсан нетижайралди акъалтларнавай жегилар шад гьалара къаршиламишунин мярекат кьиле фена. Райондин кьил Фарид Агмедова выпускникрив "Чирвилер къачунин гьерекатда акъалтлай агалкунрай" кьизилдин медалар ва аттестатар вахкана. Алай йис, Ф.Агмедова кьейд авурвал, муниципалитетдин мектебри виле акъадай нетижайралди акъалтларна: 21 жаванди кьизилдин медалар къачуна: "Кьизилдин 21 медаль - им лап хъсан нетижа я. И карди чак дамахдин гьиссер кутазва. Агалкунрик куь муаллимрин, дидебубайрин зегьметни квайди якьин я. Гьаниз килигна, аз кье гьабурзуни мубарак ийиз ва члугунвай зурба зегьметдай чухсагьул лугьуз кланзава. Къуй абуру кьек кутунвай умудар кьилиз акъатрай!" - лагьана Ф.Агмедова.

дал разивилин келимаяр выпускникрини лагьана.

Инал кьилди кьейд ийиз кланзава хьи, райондин 21 медалисткай 2 жегилди Билбилхуьруьн-Къазмайрин Мегъти Абдуллаеван тварунихъ галай юкьван мектеб акъалтларнава. Билбилхуьруьн СОШ-да клелзавай аялри хайи мектебдин твар, республикадин конкурсра, олимпиадайра агалкунралди иштиракуналди, мукьвал-мукьвал раижзава. Ина муаллимри, чирвилер гунин гьерекатдилай гьейри, аялар, акъалтзавай несил ватандал, тлебиатдал, хайи ерийрал, жуван тарихдал рик алай инсанар яз чехи хьунин месэлайриз кьетген фикир гузва.

5-июлди Билбилхуьруьн-Къазмайрин юкьван мектебда 9-классар акъалтларнавай жаванрин уьмуьрда кьетген, важиблу мярекат кьиле фена. Абурув умуми асул образованидин гьакьиндай документ - аттестатар вахкана. Къайгьусуз аялвилин вахт кьулухъ тунвай жаванри гила чпин гележегдин уьмуьрдиз

Хъсан нетижайралди

Райондин кьили мектебра клелзавай йисара жаванри олимпиадайра, конкурсра, спортдин акъажунра ва маса важиблу мярекатра иштиракуналди, муниципалитетдин твар виниз акъудунилайни разивал авуна.

"Куьне квевай вилик виниз тир макьсар дар эцигиз ва абур кьилиз акъудиз алакьзавайди субутна. Умуд кутазва, гележегда кьейди гзафбуру, лап хъсан пешекарар яз, хайи райондин месэлар гьялуни кардик пай кутада. Гьакьисагъ зегьметди ва сабурувили кьез жематдин арада лайихлу ксар, гьакьини лап хъсан пешекарар жез куьмекда", - алава хъувуна ада.

Мярекатдал рахай выпускникрин дидебубайрай сад - машгур журналист ва политолог Руслан Къурбанова райондин кьиле авайбуруз образованидин хилез кьетген фикир гунай, бажарагьлу аялриз мумкинвилер ачуна, куьмек гунай сагьрай лагьана. Мярекат-

талукъ кьарар - 10-классдиз фин ва я пешекар образование къачун - къабулун лазим я.

Аттестатар вахкайдалай кьулухъ мектебдин директор Тимур Мурадович Саидова ва классрин руководителри выпускникриз тебрикдин гафар лагьана, гележегда агалкунар хьун алхишна.

1-июлдилай Билбилхуьруьн-Къазмайрин юкьван мектебда клелзавай аялар йикъан вахтунда жедай гатун лагерди кьвалах башламишнава. Смена 21 юкьуз давам жеда. Мектебдин гегьенш гьаятда пакамлай аялрин рахунрин, хуьруьрин ванер жезва. Абуру югъ зарядкдилай, спортдин упражненирилай башламишзава, аялри и карди рик алаз иштиракзава. Сменадин кьвалах башламишдайла гатун лагердин кьиле авай Ф.Къурбалиевади аялар хатасузвили истемешунрин гьакьиндай тагькимарна. Гьугьунлай аялрив чпикай гьар садакай суьгьбет ийиз туна, лагерда квел машгур жедатла, гьа крар веревирдна.

Цийи хъувунин кьвалахар

Къагьриман ИБРАГЬИМОВ

Малум тирвал, алай йисуз республикада мектебрин дараматар цийикла туькьур хъувун патал 4,4 млрд манат пул чара авунва.

РД-дин образованидин ва илимдин министр Яхья Бучаеван гафаралди, алай йисуз 109 объектдал цийи хъувунин кьвалахар кьиле физва.

И йикъара чун кьвалахар кьиле физвай Дербент райондин Белиж поселокдин 2-нумрадин юкьван мектебдиз фена.

зурбаз кьиле физва. Чаз акурвал, полдин тахтаяр, рак-даklar, куьгьне сувагьар вири акъудна ва алуднава. Дараматдин кьве залдин къаварни алуднава. Ина кьвалахар худда кьиле физва. Садбуру къавуз ракъ язава, муькуьбуру - классрин цларизни къавариз сувагьар.

Прораб Халид Багьаудинован гафаралди, мектебдин дараматдани кьве залда демонстрация кьвалахар акъалтларнава. Майдилай кьенин йикъалди бригадади цийикла туькьур хъувунин кьвалахар 70 % тамамарнава. Мектебдин дараматдин 1-мертебада хъувуна кланзавай

Алай йисуз мектебда 320 аялди чирвилер къачуна. Абурукай 27 аялди - 9 ва 17 аялди 11-класс акъалтларна.

Мектебдин дараматда апрелдин эхирдилай цийикла туькьур хъувунин кьвалахар гатуннава.

Мектебдин директор Анжелика Агбаеговадин гафарай малум хъайивал, клелунин йис акъалт тавунмаз, кьвалахарив гатунунин себеп абурун къадар гзаф хьун я. Тарсариз кьейд тагун патал, чирвилер къачузвай аялар кьвед лагьай дараматдиз акъудна, тарсар кьве сменада тухвана. Дугьриданни, мектебда цийикла туькьур хъувунин кьвалахар

кьвалахар ама. Вири классрин кьенериз сифте накьвар, ахпа чиргъ вегьеда, гьугьунлайни кьир цада, ахпа полдиз тахтаяр яда. Рак-даklar, электричестводин, чими йидай линиярни цийибуралди звезда. Санлай къачурла, ина 36 миллион манатдин кьвалахар кьиле тухуда. Материалрин патахъай кьитвал авач.

Х.Багьаудинова яргьарай кьезвай рабочийриз шартлар тешкилуна ва мектебдин ашпазри рабочийриз нисинин тьунар гьазуриз куьмек гунай мектебдин директор Анжелика Агбаеговадиз ва ашпазар тир О.Мамедовадизни С.Мирзабеговадиз сагьрай лагьана.

Къуьнерихъ вегьенвай халатар

Фазила АБАСОВА

Советрин девирдин школа. Яраб анра гьарфар, таблица тийижиз, клелиз тежез, 10-класс куьтягьна лагьай аттестат къачун анихъ амукьрай, 5-классдизни акъатзавай жал? Бажагьат.

Алай девирдин школа. Гьарфар тийижирбуру, ОГЭ-райни ЕГЭ-рай "къудар", "вадар" къачуз, 11-класс куьтягьнава лагьай аттестатрин сагьибар жезва Гьа ихьтинбуру аттестат анихъ амукьрай, кьилин образованидин дипломарни къачузва. Ахпа, - акъалтзавай несилдиз "чирвилер" гуз, школайризни хквезва. Чпин праметдай чирвилер анихъ амукьрай, я журнал ацлуриз, я тарсунин планар кхьиз чизвач. Педвузрин вини курсара практикада тарсариз талукъ чирвилер кьезвайди тушни мегер?! Гьа ихьтин муаллимри тарсар гузвай аялрикай гьихьтин пешекарар хкатрай?!

Савадлувилин рекьай Россияда авай 180 миллетдикай 5-чкадал алай чун, лезгияр, кьирхаягьар хьиз, яраб кьулукьлухъ фида жал? Образованида гьа и система амукьайтла, аз чиз, - са шаки алачиз. Гьайиф...

Гила гьа и месэладиз талукъ са гьечили фельетон хьинди. 2000-йисар. Ала-тай асирдин 70-йисара школа куьтягьай Шагьризатал вичиз тарс гайи ва алай вахтундани муаллимвал давамарзавай Мурад муаллим гьалтда къван. Жузункачузун, инихъай-анихъай, дуьньядин гьаларикай, гьелбетда, школадикайни, аялрин клелунрикайни...

- Мурад муаллим, - башламишна Шагьризата, - накъ зун школада дидебу-

байрин собранида авай. Анал школада клелзавай аялар вири тарсарай, гьа жегьейди ва тарсунайни агакьзава лугьузвай. Заз чиз, им мумкин кар туш. Я тахъайтла, девирар дегиш хьана, аялрикай "алимар" хьанвани? Зун гьич гьавурда акъазмач ман. Чна клелдайла, акл тушир эхир. Куь рикел аламантла, чи 5-классдиз 2 йисуз гьа классда тунвай 3 аял хтанай. Ахпа чи классдайни 2 аял гьа 5-классда тун хъувуна. Гила гьикл хьанва, образованидин чарх элкьвенвани?

И суалди Мурад муаллимдин бейнида кьватл хьанвай дердериз майдан ачуна.

- Вуна и кар лап дуьз кьатанва, - башламишна Мурад муаллимди. - Эхъ, тарсарай агакъ тийизвай аялриз "2" язамач. Себебни ам я хьи, Советрин Союз чуькьунихъ галаз сад хьиз образованидин системани дегиш хьана. Муаллимриз категорияр гуз эгечна. Аялрин чирвилерин еридиз килигна гузвай. Муаллимрин мажибни аялрин чирвилерин еридиди аслу хьана. Эхъ, эхъ, муаллимрини, кланзитакланз, кьезни-текьез аялрин кьиметар хкажна. Гьа ик, яваш-яваш журналрай "2" квахьиз эгечна. Гьа и системади чун кье гьа и йикъал гьанва. Ваз журналра авай "3"-ар аялриз лайихлу яз янавай бур хьиз яни? Ваъ! А "3"-ар къуьнерихъ вегьенвай халатар я: я гьилер хилера, я дуьгмеяр тунвайди туш. Гар галукьун багьна я - халатар чилел аватда.

Инсандал абур гьизвайди дуьгмеярни тунвай, гьилерни хилера тунвай булушкаярни тушни мегер?! Инсанди, герек атайла, хтлунда а халатар... Халатрин месэла образованидин кьиле авайбуру гьалун лазим я.

Надият ВЕЛИЕВА

Са вахтара халкъдин сагъламвал уьлкведин девлет я лугъудай лозунг авайди тир. Фикир гайила, ибур, дугъриданни, дуьз гафар я. Эхъ, халкъдин сагъламвал вири уьлкведин, госуларстводин сагъламвални я, къудратлувални. Инсан патал уьмуьрда виридалайни багъади, гьелбетда, сагъ чан я. Эгер инсан азарлу ятла, адаз дуьньяда са кардини дад гудач. Ада вич квалле, къеце герек амачирди хъиз гьиссда. Гъавилей гъар са касди сифтени-сифте жуван сагъламвилеиз фикир гун, ам хуьн лазим я. Гъайиф хъи, жуьреба-жуьре уьзуьррик азарлубурун къадар къвердавай гзаф жезва. ВОЗ-дин делилралди, дуьньяда, Россияда, гъаки чи республикада ни риклинни дамаррин азарар инсанар къиникъал гъизвай себебрин жергеда сифте чкадал ала. Дагъустанда и азаррин вилик пад гъаки къазватла чирун патал мукъвара зун чи меркездин, Гоголан куьчеда авай Республикадин кардиологиядин диспансердин дуктур-кардиолог Перизат Салаватовна МИРЗОЕВАДИХЪ галаз гуьрушмиш хъана.

Адан ери-бине Ахцегъ райондай я. Ам 1975-йисуз Махачкъала шегъерда Салават Жабраилевичанни Аният Агъвердиевна Гъуьсейноврин хизанда дидедиз хъана. Адан рагъметлу будади сифте инженер-конструктор яз, гуьгъуьнлай вичин уьмуьрдин эхирдалди Газпромда къвалахна. Дидеди Махачкъала шегъердин аялрин 2-нумрадин поликлиникада дуктур-педиатр яз зегъмет члугвазва. Абуру хизанда са гадани къве руш тербияламишна, виридаз образование гана, уьмуьрдин шегъредал акъудна. Виридахъ чпин хизанар хъана, уьмуьр кечирмишзава. Хва Жамал художник я. Лейлади школада хореограф яз къвалахзава.

Перизата 1992-йисуз Махачкъала шегъердин 39-нумрадин школа лап хъсан чирвилер аваз акъалтарна. Гъа и йисуз ам Дагъустандин мединститутдин лечебный факультетдик экечина. Келдай йисара ада вичин пешедай дерин чирвилер къачуна, институтдин общественный уьмуьрдани иштиракна. 1998-йисуз Перизата институт лап хъсан къиметар аваз куьтягъна. Ада вичиз тарсар гайи муаллимар, санал келдай юлдашар чуми, къени гьиссералди рикел хкизва.

Институт куьтягъайдалай гуьгъуьниз Перизата РКБ-дин терапиядин кафедрата интернатурада келна. 2000-йисуз хъсан чирвилер, алакьунар авай жегъил пешекардиз республикадин кардиологиядин диспансердиз къвалахал теклифна. Анлай инихъ 22 йис алатнава. Къвалахзавай вири девирда ада вич

хъянавай пешедиз вафалу тирди къалурна. Адакай гзаф азарлуьриз куьмек хъана. Гъамиша сивел хъвер алай, шад гуьгъуьнлай дуктурдилай азарлуяр рази яз хъфизва. Адаз гъар са кефсуздахъ галаз рахадай, ам секинардай, дерт къезилардай гаф - члал чида. Гъавилей Перизата коллективдин ва азарлуьрин арада гъуьрмет, авторитет къазанишнава. Ингъе диспансердин заведующий Гуьлсара Ханмурзаевна Асатуллаевади адакай вуч лугъузватла:

“Перизат Салаватовна рикл, чин ачух, къени къилих авай, вичин пеше дериндай чидай, азарлуьрихъ галаз

рар агъалиьрин яшайишдилай, абуру кечирмишзавай уьмуьрдилай аслу я. И жигъетдай Россия хъсан чкадал алач. Советрин девирда къвалахзавай инсанриз ял ядай чкайриз путевкаяр гузвай, анриз физ жезвай, сагъламвал мягъкемарзавай. Алай вахтунда зегъметчи, кесиби инсанривай анриз физ жезмач.

Риклин азарар гъаки арадал къведач къван, гъар юкъуз телевизордин экрандилай гуж гъалибун, чалкечир уьмуьр тухузвайбур, ягъиз рекъизвайбур къалурзавайла!?

Дишегълийрикай рахайтла, чехи пай бизнесдал машгъл я. Идалайни гъейри, абурун хиве къвалин, хизандин гъар йикъан къайгъуярни ава. Ял ядай вахт тлимил амуькьзава.

Тухумда риклинни дамаррин азаррикти начагъбур авайла, жуван сагъ-

Сагъ чан хазина я

хушдаказ рафтарвалзавай, мергъяматлу, регъимлу, хиве авай везифаяр намуслувилелди къилиз акъудзавай дуктур я. Ам хътин пешекарар чахъ, гъайиф хъи, гзаф авач. Ада азарлуяр къвачел ахкъалдарун патал еке зегъмет члугвазва. Идалайни гъейри, ам жегъил дуктуррин насигъатчини я”.

Мадни къейд ийиз къанзавай къвалах ам я хъи, Перизат дуктурди гъар вад йисалай Дагъустандин мединститутда чирвилерин дережа хкаждай курсара келзава. Къачур чирвилерикай, алай аямдин сагъардай цийи жуьреяр чириз, абурукай къвалахда менфят къачузва.

Перизат Салаватовна неинки хъсан пешекар я, ада гъаки вичин хиве авай кайванивилин, дидевилин везифаярни вини дережада аваз киле тухузва. Уьмуьрдин юлдаш, политехнический колледждин муаллим Мирзоев Мирзадихъ галаз санал хизанда цуьквер хътин къве руш тербияламишзава. Аида 11-классдиз, Асиятни 9-классдиз акъатнава. Дидедай чешне къачуна, муькин я абуруни дуктурвилине пеше хкъагъун.

Яргъал йисара агъалиьрин “риклер сагъарзавай” дуктурдиз за са шумуд суал гана.

■ **Куьне дуктурвилине пеше хкъагъун са квехъ галаз ятлани алакьалу яни?**

- Заз гъеле школада келдай йисарилдай дуктурвилине пеше хуш тир. Идалайни гъейри, пеше хкъагъунин карда зи мергъяматлу, сабурулу, регъимлу дидедини еке роль къугъвана. Ам заз вири уьмуьрда хизан кутунин, уьмуьрдин юлдашдихъ, аялрихъ, мукъва-къилиьрихъ галаз рафтарвал авунин ва пешедин рекъийни акъалтлай хъсан чешне хъана.

■ **Кардиологиядин азаррик гъихътинбур акатзава?**

- Кардиология - им медицинадин члехи са хел я, ана инсандин риклинни дамаррин къурулуш дериндай чирзава, ахтармишзава. Инсанар гзафни-гзаф гъелекзавай азаррик инфаркт, инсульт, аритмия, тахикардия, атеросклероз, ишемия ва масабур акатзава. Риклин азарар къвердавай жегъил хъуни чак, дуктуррик, иллаки къалабулух кутазва. Гъайиф хъи, эхиримжи вахтара чпин яшар 25 – 30 йисарив агакънавай жегъиларни риклин азаррикти гзаф начагъ жезва. Ик, чна гъар юкъуз къабулзавай 20-25 касдикай члехи пай риклин азарри гъелекзавайбур я.

■ **Риклин азарар арадал атуини себеб вуч я?**

- Себебар гзаф ава. Аквазва хъи, къенин юкъуз чи яшайиш са акъван хъсанди, регъятди туш. Члехи пай аза-

ламвал вахтунда ахтармишун, азаррал гъизвай члуру хесетрикай къерех хъун гзаф важиблу я.

■ **Рикл сагъламдиз хуьн патал куьне гъихътин меслятар къалурда?**

- Дугъриданни, рикл сагъламдиз хуьн гъар са касдилай вичелайни аслу я. Ик, гъар экуьнахъ физзарядка авун, эгер ацукъай къвалах ятла, гъар юкъуз са къадар рекъиз къвачи-къвачи фин чарасуз я. Какатай шей тлуьнани виже къведач, иллаки ягълу квай шейер тлимил, яр-емиш гзаф ишлемишна къанда, яни бедендин заланвилел датлана гуьзчивал авун лазим я. Иллаки 40 йисалай алаатайла, бедендин заланвал гъикъван артух хъайитла, ада сагъламвилеиз гъакъван пис таъсирзавайди рикелай ракурна къандач. Риклин азаррал гъизвай аслу себебрикай садни дамарра ивидин гъерекат йигин хъун (гипертония) я. Гъавилей ам мукъвал-мукъвал ахтармиша. Алай вахтунда гипертония авай инсанрин, идахъ галаз алакьалу яз абурун арада инсультар жезвайбурун къадарни гзаф жезва. За меслятава: гипертоникри дуктурди хкъенвай дарманар дуьздаказ ишлемишна къанда.

Идалайни гъейри, эгер ивидик квай холестериндин къадар гзаф яз хъайитла, ам атеросклероз арадал атуини сифтегъан себеб я. Гъаниз килигна, ивидик холестерин вичин къадардилдай артух тахъуниз фикир гана къанда.

Мадни са кар чир хъун лазим я: эгер куьн сагълам ятла, адаз зиян гудай хътин уьмуьр, яшайиш тухумир. Сагъсуз хъайила, дуктурдин патав фин яргъал вегъемир! Адан меслятрал амал авуна къанда. Сагъ чан хазина я, гъавайда лугъузвайди туш.

■ **Перизат Салаватовна, “Лезги газет” келзавайбурухъ элкьвена, куьне вуч лугъудай?**

- Сифтени - сифте заз “Лезги газетдин” коллективдихъ ва ам келзавайбурухъ мягъкем сагъламвал хъана къанзава. Гуьурметлугур, датлана жуван сагъламвилине къайгъуда хъухъ! Азар дериндиз фейила, сагъламвал арадал хкун гзаф четин кар я. Ахпа, пака лугъуз, куьне куьн алдатмишмир. Вахтунда къайгъу члугу. Эгер кефсуз хъайитла, чун куь къуллугъда акъвазнава. Буюр, ша, меслятар къачу!

Чазни Перизат дуктурдихъ чандин сагъвал, уьмуьрда, хизанда хушбахтлувал хъана къанзава.

Хъсан алимни я, лекторни

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Июндин сифте къилля Москвада Россиядин “Знание” обществоди тешкилнавай Лекторрин Лигадин члехи конкурсдин II сезондин гъалибчирив шагъабар вахузвай мярекат къиле фена. Ана Россиядин 42 шегъерда къиле фейи конкурсра финалриз акъатай 50 гъалибчиди иштиракна. Хъсанбурукай лап хъсанбур 25 шегъерда яшамеш жезвай агъалияр хъана. Мярекатдал РФ-дин Президентдин администрациядин руководителдин сад лагъай заместитель С.Кириенко рахана. Ада конкурсдин финал-диз акъатнавай иштиракчирив агалкъун мубаракна. Къейд авурвал, II сезон гзаф конкуренция авай зурбади хъана. Эгер I сезонда 2500 касди иштиракнайтла, II сезонда 5 агъзур касди иштиракна.

Шад жедай кар ам я хъи, вичин ери-бине Стлал Сулейманан райондин Агъа Стлал-Къазмайрилай тир медицинадин илимрин доктор, профессор **КЪАФАРОВ Эдгар Сабиновичкайни** и конкурсдин гъалибчи хъана. Ам 1977-йисуз Къазахстан Республикадин Цийи Уьзенда дидедиз хъана. Агъа Стлал-Къазмайрин юкьван школа акъалтарна, 1994-йисуз Астрахандин госмедакадемиядин лечебный факультетдиз гъахъна. 2000-йисуз анаг хъсан чирвилер аваз акъалтарна, гъа и академиядин инсандин анатомиядиз талукъ кафедратадин аспирантурада келун давамарна. 14 йисуз Эдгар Сабиновича медицинадин академиядин анатомиядин кафедрата муаллимвиле къвалахна. 2004-йисуз “Вариантная анатомия почечных артерий и ее ветвей” темадай (илимдин руководител - профессор Р.И.Асфандияров) кандидатвиле диссертация хвена. 2014-йисан февралдиз - медицинадин илимда къазанишнавай агалкъунриз килигна, Чечен Республикадин медицинадин институтдин руководстводи адаз къвалахиз Грозный шегъердиз теклифзава. Гъа и йисан октябрдин вацра ада “Структурные преобразования венозных сосудов почеч человека в зрелом, пожилом и старческом возрастах” темадай (илимдин консультантар - профессор - Р.И.Асфандияров ва Л.А. Удочкина) докторвиле диссертация хвена. Алай вахтунда ада Чечендин госуниверситетдин медицинадин институтда “Нормальная и топографическая анатомия с курсом оперативной хирургии” кафедратадиз регъбервал гузва.

Чирвилер, тежриба, меслятар гзаф инсанрив агакъарун патал Эдгар Сабиновичахъ YouTube каналда вичин къилдин “Эдгар Кафаров” канал, 120 агъзур подписчик ава. Ам YouTube видеохостингдин гимидин кнопкадин сагъиб (ихътин тварциз 100 агъзур подписчик авайбур лайихлу жезва) я. Алимдин каналда инсандин анатомиядиз талукъ вини дережадин манадин, медвузра келзавай студентривай ва масабурувайни чпин чирвилерин дережа хкажиз ва менфят къачуз жедай 60 видеоролик ава. Абуруз дуьньядин 42 уьлкведин студентарни дуктурар килигзава. Агъзуралди инсанри (медицинадихъ галаз алакьа авайбуруни, алакьа авачирбуруни) адан тварцихъ хуш келимаяр хкъенва, адан пешекарвал, инсанвал къейдзава.

Чечен Республикадин здравоохраненидин министр Идрис Байсултанова Россиядин Федерациядин медицина вилик тухуник аквадай хътин пай кутунай алимдиз еке къимет гана. Ада къейд авурвал, Россияда инсандин анатомиядай 3D-моделировандин жуьреда докторвиле диссертация хвенвай сад лагъай алим чи ватанэгъли я.

Эдгар Къафаров къени хизандин къилни я. Адан уьмуьрдин юлдаш Ханум Загъировнади (ам Мегъарамдухърийя) Чечендин госуниверситетда муаллим яз къвалахзава. Абуру пуд хиз гъава, пудани школада хъсан къиметар аваз келзава.

Къуй чи ватанэгълидихъ вири рекъерай мадни еке агалкъунар хъурай!

Нуьсрет Агъакеримован - 80 йис

Азадвал я адан мани...

Нуьсрет АГЪАКЕРИМОВ Докъузпара райондин Текийрин хуьряй акъатай сифтеган шаиррикай сад я. И хуьруь машгур публицист, журналист, писатель-баталист, Ватандин Чехи дяведин ветеран Серкер Мингъажиев, гъакъван вич милли культурадиз, чалаз, Ватандиз вафалу хъайи дяведин ветеран, "Чан зи туьтек" твар алай шииррин ктаб несилриз тур Жамалдин Чигалиев хътин авторарни гана. Яни Нуьсрет хътин шаирди чехи несилрин ирсинайкай пай гъачурдал шак алач.

Ада вичи рикел хъайивал, чи гъилера амай адан "Текивидин хвал" ктабдани (М-кала, "Мавел". 2015-йис) къейднавайвал, шаирвилине не в, устадвиллин сирер ада Миграгърин юкъван школада келай йисара чехи муаллим, лирик шаир Шихнесир Къафлановавай гъачуна. И кар адан шииррин ирсинайкай чир жезва.

Вич пешедин рекъай математикадин муаллим тиртлани, чалан теснифра ада лирик Шихнесир адетар, гъиссерин тазавал, рифмайрин дуьзвал, цларарин цалцламвал, рангламишдай гафарин шикиллувал,

везинлувал, сатирадинни юмордин шиирра хъуьтуьл айгъам ва маса такъатар кардик кутунва.

За адан хва Тельманан тлалабуналди (ам Тихий океандин флотда къуллугъзавай офицер я) винидихъ твар къунвай ктабдиз редакторвална. Шаир вич, гъайиф хъи, чавай фад къакъатна, 1998-йисуз.

Амай и са ктабдини Нуьсрет Агъакеримова чи милли лезги литературада вичин хуси гел тунвайди субутзава. Гъавилляй адаз "Текивидин хвал" лаганва.

Гъилевай йис Нуьсрет Агъакеримован 80 йисан юбилейдинди я. Им лагъайтла, Текийр хътин хуьр патални, Докъузпара райондин яратмишдай интеллигенция патални рагъметлуди рикел хъуниз лайхлу вакъиа я.

Чна Нуьсрет Агъакеримован ирссагъибриз и вакъиа мубаракзава, агъадихъ адан гъикаятдин эсеррикай чапзава. Шииратда хъиз, гъикаятдани Н.Агъакеримовахъ вичин къатлунар ва хатла авай. Адан ирсини вич винел ахкъудун истемиззава.

Мерд Али ЖАЛИЛОВ

Нуьсрет АГЪАКЕРИМОВ

Пул хъайила...

Гъикая

Им советрин девирда хъайи агвалат я. Белиж. Пакамахъ "Баку-Махачкъала" поезддай эвчидай зун Ахцегъиз ва я Усугъчайдал хъфидай машиндал вил алаз акъвазна.

- Вун гъиниз хъфизвайди я? - хабар къуна самун сафутла, хилер галачир перем алай яшлу итимди.

- Усугъчайдал, - жаваб гана за.

- Чунни Ахцегъиз хъфизвайди я, - лагъана, чемодандал ацукъна, афнидив фу незвай чулав чларарин гадади. - Акла ятла вунни чаз юлдаш я ман?

- Эхъ. Бес са дередиз, са райондиз хъфизвайбур юлдашар тахъайла, вужар хъурай? - хъуьрена зун.

- Валлагъ, хтул, - а патал ацукънавай итимди вичин рехи чурудай гъил чулуна, - къе Ахцегъиз хъфидай машина авач. Чидач, белки, зи риклик тади ква лугъуз къевачтла. Заз чирвилляй, вакни гзаф тади ква, яни? - хабар къуна ада завай.

- Эхъ, халу, зак виридалайни гзаф тади ква. Заз амайди анжах вад югъ вахт я, - зун сятдиз килигна.

- Ваъ, чаз къе машин бажагъат жеда, - тикрар хъуьруна къуьзуь итимди.

- Я халу, машина тахъана, абур гъиниз фида? - къуьзуь итим секинар из алахъна зун. - Машина тахъайтла, зи ими шофер я, гъадав гъализ тада за.

- Ви ими вуж я? - хабар къуна ада завай. - Демир. Ам зи бубадин хайи стха - зи ими жезва, - жаваб гана за.

- Демир?! - тажуб хъана ам. - Ацлай лацу якларин, юкъван буйдин, къил цава къуна къекъведай итим яни?

- Эхъ, гъам вич, - шад хъана зун. Шад жедачни, къуьзуь итимдизни кваз зи ими чизва.

- Ваз хъел къемир, хтул. Ам пара пис, кепекдиз пачагъ лугъузвай инсан я, - башламишна ада. - Садра зун гъа инлай адан машинда са шешелни гваз акъахна. Рекъин паяниз акъатайла хъиз, ада завай шешелдайни пул къачуна. Зи 56 йис я. Гъикъван зун и рекъера къекъвена, гъич зи вилериз акур къвалах туш. Ада са завай ваъ, вирибурувай гъакла пулар къачуна.

- Ам ахътинди туш, - имидин тереф къаз алахъна регъувилляй чин яру циб хъиз хъанвай зун. - Бажагъат, пулда вил туна, ада ахътин къвалах ийида.

- Ада ахътин къвалах зазни къуна, - самун сафутла алайда къуьзуьдан тереф хвена.

- Зун гъич адан машиндин мукъваривайни фидачир, амма вучда, гъа ихътин тади квай, рекъик машина квачир вахтар жеда, - къуьзуьда агъ аладарна. - А къиле хъин мехъерар ава, зун гилани инал алама. Исятда гъа Демир хъайитлани атайтла, пагъ, хупла жедай. За адаз пуд пуд я, цуд манат гудай.

- Ада ахътин къвалах мад хъийидач, - за имидал дамагна, гуя имидиз къуьзуьдан гафар ван хъана, адани мад ахътин къвалах хъийидач лагъана заз хиве къуна.

"Яраб имиди ихътин алчах къвалах ийида жал? Белки, шофер хъана, машиндин руль гъиле гъатнава лугъуз, дегиш хъанватла? Бес шофер туширла, адай ахътин къвалах акъатнач эхир. Белки, абур ам гъакла арадал вегъенва. Ваъ, жери къвалах туш, имиди ахътин кар ийич. Яраб намус пулдихъ маса гуда жал? Ваъ. Маса дбурув адаз лянет гуз тадач, исятда машин гъализ тада, вири пулсуз хутахда! Къуй ахпа зи ими гъил ачухди, инсандин къадир авайди яз чир хъурай", - фикирна, зун, чемодан къачуна, гараж галай патахъ рекъе гъатна.

- Я хтул, вун гъиниз физва? - гъарайна зи гуьгъуьниз рехи чуру квайда.

- Имидив машин гъализ тада, - къулухъ элкъвена, жаваб гана, мад рехъди фена зун.

Са цуд-къад кам фенач, агъадихъай руг къилеллаз машин атана, залай алатна. Килигитла, кабинада авайди Демир ими я. За тадиз машиндин гуьгъуьниз эверна.

- Къасумхуьрел хъфидай шумуд кас ава? - хабар къуна ада.

- Пуд, - жаваб гана сада.

- Ваъ, аниз гъалдач, - Демира гъил юзурна. - Ахцегъиз хъфидайбур гзаф авани?

- Цикъвед, - жаваб гана къуьзуьда.

- Акъаха, Ахцегъиз хъфиди. Тадиз, заз вахт авач! - гъарайна ада.

- Сабагъ хийир, ими, - за адал гъил яргъи авуна.

- Гъ-ан, вун Ахцегъиз хъфизвани? - хабар къуна, зи гъилизни килиг тавуна, ада. - Ахцегъиз хъфизватла, акъаха.

- Ахцегъиз ваъ, Усугъчайдал хъфизва, - тажуб хъайи зи гъил къулухъ хъфена. - Ими, ваз зун чир хъхъаначни? - хабар къуна патав гвай инсанрикай регъуь хъанвай за яваш сесиналди.

- Гъ-ан? Вун вуч пара рахадай гада я? - къил юзурна, ам кабинадиз акъахна.

Куздиз хкаж хъана, дидеди гатанвай тахай аял хъиз, са пипле ацукънавай зун агъзур жуьре хиялри чуькъевзвай. Белки, солдатдин пекер ала лугъуз, адаз зун чир хъхъаначтла. Белки, ам зи чиниз килигнатла? Ваъ. Ам зи чиниз килигна. Адаз зи сесни чизва. Мегер вичин ухшар авай зун адаз чир хъхъанач? Чир хъанва. Амма... амма... ада вичиз таниш туширдай къунва. Гъакъикъи инсанар дуьз я. Ваъ!.. Ваъ!.. Зи имиди ахътин къвалах ийидач. Адаз зун чир хъхъанач...

- Я хтул, вун рахазмач хъи? - къуьзуь итимди гъил зи къуьнел эцигна. Гъикла хъанва, вуна куькай фикриззава?

- За сергъятдикай фикриззава, - тапарарна за.

- Тарифарай ламра къвачерив цав яна лугъуда. Тарифарай имидиз хва чир хъхъанач, - хъуьрена сад. Ада хъ галаз вири ха-ха къачуна хъуьрена.

Жуван бубадин стхадал, жуван ивидал хъуьруьнар из таз жедали мегер? Зун гена имидин тереф къаз, адан тарифариз алахъна, гъатта хъуьруьнарзавайбурукай заз хъелни къевзвай.

Зи гуьгъуьлдик хъунвайди чир хъанвай Селим халу зун секинар из алахънавай:

- Я хтул, тебиатда тежедай къвалахар авани? Бубадиз хва, стхадиз стха чир хъжедач. Дуьшуьшар я. Дуьшуьшар инсандин къилел къведа. Дуьшуьшар къилел татай инсандиз уьмуьр ширин жедач. Эхна къанда. Белки, ада хъанва. Белки, ам ви чиниз килигнач.

Гилийрин хуьрелай са верст къван ала-тайла хъиз, машин акъвазарна.

- Къала, пулар гъисаба, - лагъана куздин къилел акъахай Демира. Ада гъар садавай, гъиниз хъфизва суал гуз, пулдин къадар лугъуз, пул къачузвай.

- Демир ими! - инсанри чал хъуьруьнар тавурай лугъуз, адав чирвал вугун паталай эверна за.

- Акъваз, вални нубат къведа! - хъел атана адаз. - Ингъе гила нубат вал атанва. Вун гъиниз хъфизва, дуст? - хабар къуна ада вичин чинай вилер акъуд тийизвай завай.

- Зун дуст туш, стхадин хва я, - мад завай рахаз хъхъанач, зи къил чиле гъатна.

- Ам Усугъчайдал хъфизва, - жаваб гана зи паталай машиндавайбурукай сада.

- Къе манат, - Демир сятдиз килигна. - Гъереката!

- Хъчивай пул къачузвани? - Селим халу Демирахъ элкъвена.

Демираз а гафар ван хъанач. Пул жибинда туна, ада машиндиз худ гана.

Ажугъдив ацанвай завай машиндавайбурукай регъувилляй къил чилай ахкъудиз жезмачир, гуя и къвалахар-имидиз зун чир тахъун, имиди завай пул къачун-имиди ваъ, за авуна. Гила, пияндаз хъиз, заз я Селим халудин хъуьтуьл-хъуьтуьл рикла секинардай гафар, я машиндавайбур, куш куш алатна, закайни зи имидикай рахазвай ванер къевз-мачир. Анжах алуькиз хкадар жезвай машинда зи къвалар гъикла вили жезвайтла за гъисзавай.

Гарагърин хуьруьв ахгакъайла, машиндиз бирдан тормоз яна. Къуьзуь Селим халудихъ галуькай зун сексемиш хъана, къвачел къарагъна.

- Салам, Назпери вах! - Демир кабинадай эвчична.

- А солдат гъиниз хъфизвайди я? - салам къуна, суална дишегълиди Демиравай.

- Усугъчайдал, - жаваб гана Демира.

- Чан хва, вун хъиз, зи хвани хтанайтла, пагъ, хупла жедай. Амни аскервиле аваз къе йис я, - ам гагъ зи, гагъ Демиран чиниз килигна.

- Риклик къамир, хала, ви хвани са йисалай ваз мугъман жеда, - жаваб гана за, на лугъуди, зун адан хъин патавай хтанва.

- Я гуж тахъай Демир, - гъарай акъатна дишегълидай, - адакай ви ухшар къведа хъи. Ам Абдулан гада тушни?!

- Я, - хъуьрена Демир. - Зи чехи стхадин гада Нуьсрет я.

- Бес стхадин хъивай пул къачудани? - Селим халу Демираз терс килигна.

- Ву-в, я Демир!!! - Назпери вичин къил къуна.

- Эгъ! - хъел атана Демираз. - Пул хъайила, стхайрилайни стхад рухвайрилай бул вуч ава!..

* * *

Шалбуздагъди, Нисин дагъди,

Элкъуьрнавай гъалкъада,

Къанда заз зи хуьр.

Чилин дерин къурухар,

Авадариз ких,

Эгъуьнзавай буругъар,

Акъвазнавай вахтада,

Къанда заз зи халкъ.

Залан вахтар алатна,

Къабар

Кими тежер гъилерлай...

Акъван чехи туштлани чил,

Чижер хъиз, алгъана,

Хийир къачуз цуькверлай,

Самур вацун къерехар,

Дагъдин ценер чурухъан,

Патар-патар ийиз

Гъилерин билекар,

Гъизвай чан,

Къанда заз зи хуьр, зи халкъ...

Чилин шарда

Туштлани машгур,

Гзаф вичиз

Авачтлани гъуьрметар,

Зи кузвай рикле,

Ргъазвай рикле авазва.

Къвалахар гурга-гур,

Гъилер-берекат, къвалах - гъерекат,

Вилер-дикъетлу

Мугъман-гъуьрметлу

Зи халкъ!..

Крарик еке

Кутаз вичин пай:

Къанални цийи бине

Хкажзавай цавариз,

Муьтлуьгъарзавай

Къванерин дагълар,

Къанда заз зи хуьр, зи халкъ.

Дагъдай агъуз авахъзавай,

Самур вацук акахъзавай

Булах хътин хуьр.

Самур вацл хъиз,

Гъяркъуь, яргъи,

Фикир дерин

Халкъ

Зи кузвай рикле,

Ргъазвай рикле

Авазва.

САЖИДИН

Мелек ва Мелик

(Кыса)

I-пай

Кьюзуу чубанди, хъанвай виш йисар,
Дуьнья такунвай гададиз жегьил,
Дегь девиррикай гудайла тарсар,
Ахъайда ихътин са жуьре негьил:

- Ваз чидани, хва, и дагьдин лекьер,
Гьикл хъайид ятла цаварин кюшар?
Хурара авай виклеьг рикл, жигер,
Лезги миллетдин бубайриз ушар?

- Жечни, чан буба, ахъаяйтла заз?
Чунни лекьериз ушар тир кыса.
- Вучиз жедач кьван, ван хъайи жуваз
Кысаяр чида заз шумудни са.

Ирид чилерин, ирид цаварин
Ракъарни варцар, цав тир гьетерин.
Малаикрикай, дегь тир чаварин,
Язва им кыса цавун кветерин.

Гагь женнетда жез, цавара кьугьваз,
Мелекар авай, галачир ажал.
Акур чавуз чил, гьакл са кыл члугваз,
Малаикри са жагьурда мажал.

Мелекрин юкьва жегьил руш Мелек,
Чилив агакьна, хъун хъана гьава.
Умуьр буш тухуз, хъанвайд яз гьелек,
Акьваз хъийиз мад клан хъанач цава.

Чизвайтлан чпин цава хъун буржар,
Жегьил Мелекди, хкат хъана тек;
Цавара амаз мелекрин лужар,
Чилив агатна, цайлапан - Мелек.

Мелекриз артух авачиз мажал,
Мад хкаж хъана кьакьан цаварал.
Жегьил Мелекдиз, жагъай хьиз ажал,
Агатна чилив назик луварал

Хъайи вахтунда дагьлариз мукьва,
Жегьил Мелекдин элкьвез хъана кыл.
Амачирла вич мелекрин юкьва,
Клан хъана адаз туьнт макьамдал кьюьл.

Ана гьикл хъана, гьикл хъана чидач,
Са куьникайни авачиз хабар;
Чапла тир са лув гьикл хъана чидач.
Чилел аватна Мелек бейхабар!

II - ПАЙ

Хабар нивай гун? Дагьдивай кьакьан,
Турариз ушар, тик буйдин куклвар;
Душманар акур вахтунда таклан,
Кылер кьатл ийиз, ийидай куклвар.

Дагьдин тик чархухъ галуьк хъана лув,
Мелек явашдиз аватна чилел.
На лугьуди, ам агат хъанва цлув,
Аламуькьнач мад адан кыл кылел.

Вич вичив гвачиз, гатаз лував чил,
Тлал эхиз тежез, акъатиз гьарай;
Ахъаз туна сив, агална кьве вил,
Жегьил Мелекан атланвай кьарай.

И ван хъайила, дагьдин са гада,
Ван атай патахъ авурла чукур;
Аламатдин затл акурла, ада
Сад тир Аллагьдиз авуна шукур.

Акурнай - ничхир, лекьрен хьиз лувар,
Амма чин, беден рушаз тир ушар.
Ийизвай жуьре куьмекдиз ялвар,
Акурди тушир и жуьре кюшар.

Тпуьн паталди гвай гьерен тумун клус,
Хирел авурла, гадади эциг,
Лувал алай хер, аватлани куз,
Мелек са виляй авуна килиг.

Вичиз куьмек гуз акурла, гада
Мягьтел тир Мелек ихътин кваллахдал.
Гьисс авур члвуз вич авай кьайда,
Акуна, алаз дагьдин булахдал.

Чубан гадакдай авачир зиян,
Къаш-къамат хъсан, акунриз тларам.

Тек са квалах тир Мелеказ аян,
Инсанрихъ галаз рахун тир гьарам.

Атланвай чара, авачир куьмек,
Ихътин арада гьикл жеда ам лал?
Жагьуриз гафар, рахана Мелек,
Гададихъ галаз гададин члалал.

- Аллагь рази хъуй, чан чубан гада,
Вун гьалтначиртла, вуч ийидай за?
Ваз чизватла чи мелекрин кьайда,
Гьа саягьда жув пуч ийидай за.

- Гьайиф туширни, хъанва лугьуз хер,
И цуьк хътин чан ажалсуз рекьиз?
- Зун садлагьана, акат хъана хъвер,
Лув гайи мелек я яргал рекьиз!

- Вун мелек яни, халис малаик?
Гунагь хъана заз, агат хъана вахъ.
- Нубатсуз вуна хъиткьинармир рикл,
Ви зегьметдай за агакьарда гьахъ.

- Зи кьез я гьахъар, захъ ава вири,
Чахъ инсанвилини авачни буржи?
Захъ вири ава, са шумуд суьруь,
Герек атана, тумун клус гьвечи.

- Акл ятла, заз це са клус кьван куьмек,
Хъфин буржи я зун кьакьан цавал.
- Алакьдани мад лув хгуз, мелек?
Ихътин хер алай, вични са лувал?

- Твах зун са чархал, ахпа це заз рум,
Алакьайтла, за цавуз гуда лув.
- Акл жедач, Мелек, ийимир зулум,
Кьугьваз кланзва ваз ажалдин цлув.

Сад, кьве гьафтеда, хер жедалди сагь,
Чи дагьда акьваз, ялни ягь жуваз.
- Я чубан гада, вун я хьи кьуччагь,
Зи мелекдин чан кьурбандда за ваз! -

III - ПАЙ

- Югь яваш-яваш жезва чаз мичи,
Ша хутахин вун тавханадиз зи.
Зун кылди ава, тавхана ичли,
Атай члвуз вун, белки, жен рази.

- Мугьмандин буржи лугьун я сагьрай,
Лув сагь жедалди, хутах ая зун.
Кылди аваз, заз кьведай туш кьарай,
Са гьафтеда на кьунагь ая зун. -

Къарагьна Мелек, куьрсна чапла лув,
Гада экечлна, мелекдин лувак.
Эвел акъатна Мелек рушай "Вув!" -
Регьуьвал гьиссна гьарда квай жувак.

Яваш-явашди камарал куьруь
Дагьдин рехъ кьведа атлана, рахаз.
Ятахрал хпен хуькьезвай суьруь,
Чубан гададиз лагьана: - Акьваз!

Ихътин лапагрин - гьетерин суьруь,
Заз са шумудра акурд я цава.
-Зани, женнетдиз ракуьриз вири,
Кьакьан дагьлара абур хуьз ава. -

- Им цайлапанди твек тир акьудай,
Тавхана ийиз, атана герек.
- Чара касдивай квал туш кьакьудай,
Шумуд ийс я зун ина аваз тек?

- Халис тавхана хьиз аквазва заз,
Михьивал ава, ава чимивал.
- Шумуд ийс я за зегьметар члугваз?
Икьван члвал тек хъун тир кимивал.

- Акл лугьумир, акл лугьун я гунагь!
Тек са затл ава лугьудай кьисмет.
Кьакьан цаварал ала Сад Аллагь!
Фидач гьава на члугур зегьмет. -

Кьакьан тахтунал хкажна мелек,
Чимиз хуьн патал галчукна кавал.
Чикьинин кылик куькьурайла экв,
Гьетер аквазвай, эхъечлиз цавал.

IV-ПАЙ

Гьа икл са гьафте, гьа икл кьве гьафте,
Сад садахъ галаз хъайила мукьув;
Разивал аваз кьведанни сифте,
Члугуна абур кьведанни якьув.

- Эй Сад тир Аллагь, багьши ая чаз,
Хуьз хъанач завай, жуван мелеквал.
Тахсир тирвиляй кьаргьши ая чаз,
Инсаф авунин амач гереквал.

Зунни Адаман, Гьавадин саягь,
Тахсиркар хъана, гьалт хъана гада.
И гададикай хъана заз даях,
Члур авун хъана чи пак тир кьайда!

- Эвел акурла, тиртла Мелек - кьуш,
Далудал алай, назик тир лувар;
Гила заз вакай хъанва гуьзел руш,
Им чун кьвед патал я шад тир сувар! -

Хер яваш-яваш сагь хъунвай луван,
Цавуз тамашиз акьвазна мелек.
Гагь вичиз вичи ийиз кланз дуван,
Жагьизвачир гьич са багьна герек.

Гада ашукь яз мелек тир рушал,
Тлалабай мурад жагьанвай саягь.
Галчукай члвуз сусан кылихъ шал,
Мелек кьвердавай жез хъана начагь.

Мелеказ вичин гьалдикай хабар
Хъана, акьудиз алахъзавай кыл.
Руфунни дакьваз, акваз бейхабар,
Мелекан физвай руфунални гьил.

- Кьадар-кьисметдин ятлани гьалат,
Вакай хъана заз умуьрдин юлдаш.
Зи риклелай вун ийидач алат,
Агьзур йисарин гайитлани яш.

- Са кар чир хуьхъ ваз зун мелек
тирди,
Халкь авунвач зун чилерал кьекьвез.
Заз чиди вазни зун герек тирди.
Залай алакьдач инсандиз элкьвез.

Багьшишда ваз за гьвечи кьве мелек,
Дагьдин лекьер яз, лув гудай цава.
Сад дишиди яз, муькуьди - эркек.
Жигеррив члугваз вердиш тир гьава.

- Вун галачиз заз, умуьр туш герек,
Вуч метлеб ава тек амуькункай?
Гьикьван жува жув тухвайтлан зирек,
Хажалат жеда вун тамуькункай!

- Зун риклел жуван акьалтай члвуз
Пудра заз эвер, хъайила герек.
Тамашиз акьваз кьакьан тир цавуз,
Я зун аквада, я зи кьве мелек.

- Эй Сад тир Аллагь, эй чилер-цавар,
Тлалазва за вавай са куьмек!
Зи юлдашдиз хьиз, зазни це лувар,
Закайни ая малаик - мелек!!! -

Гададихъни икл акурла лувар,
Мелека, шад яз, авуна кьюьлер.
Гьа и югь хъана абуруз сувар,
Далдам-зуьрнедал ийиз шадвилер.

Кьведни цавариз акъатна кьакьан,
Ара физ хуькьез жезва дагьларал.
Икьван чеб чпел ашукь жеда кьван,
Сад чубан гада, сад мелек марал.

ЭПИЛОГ

Гьадалай кьулухъ, дагьдин лекьер яз,
Хъана веледар, лув гузва цава.
Мелекахъ галаз авур мехъер яз,
Абур - цавара, зун - ина ава.

Гьа вахтарилай, бул хъана лекьер,
Чун, лезгийр яз, алазва чилел.
Хурара аваз хци тир риклер,
Дагьлар хуьзва чи мягькем кьве
гьилел!

Икл кьюьзуь касди, чинвай члугваз гьил,
Кьюьгьна вичин яргьи тир негьил!
Дагьдин лекьрен диде я мелек,
Бубани хъана чи чубан зирек.

Шагьбала ШАГЬБАЛАЕВ

Гьалибвилини пару

(Поэмадай члук)

Гьар са касдив вахуз жедай пай ава
А дьаведин йикъарикай цай авай.
Гьалибвал ни ва гьикл гьана арадал,
Фашизм ни ацуькарна чкадал?
Рази я зун, гьунар совет аскердин
Зурбади я, шак алачиз, сенгер чи
Хвейи, вичин танк ракуьрна винелай,
Ахпа кьезва командирар, генералар...
Ставкини виридалай члехи тир,
Сталин-хва кыле авай, кьели тир.
А чатуьхан я гьалибвал гатайди,
Душмандин рикл акьажунра атлайди.
Чи кюшунрин низам, дикъет жанлу тир,
И ерияр акваз, Гитлер гьамлу тир:
Чизвай адаз, инсандин руьгь агьзурра
Заланди я бедендилай - гьазурай
Ватанперес руьгьдал алаз улкьведи,
Вуч паталди хазва хвар дидеди?
Сталин, вич кас тиртла руьгь баят тир,
Ажал кьабул ийидайди кьегьат тир:
"Сталин ва Ватан патал!" - гьарайиз,
Физвай аскер, хирерикни кьарагьиз,
Стлал иви кумай кьадар бедендик.
Буржи вуч я чизвай гьар са кьегьалдиз,
Чан кьурбандун затл туш Ватан
паталди.

Сталина, гьич секин мажал авачиз,
Фронтдин гьал ахтармишдай -

кьайда чиз,
Дегишардай кьеза, кьезвавай кылел чи,
Авай адахъ лекьрен вилер, гуьзел чин.
Авай яракь вири кьвачиз акьудна,
Фашизмдин дувул ада хкудна.
Пайда хъана гьукуматдин хаинар,
Цийи кьурулуш авуна тайинар:
Сталинан агалкьунар русвагьна,
Буш рахунра туна халкьар, икрагьна.
"Демократия" гьана-чешне арадал,
Фан паталай фитне хъана суфрадал.
Кьел кувачиз амуькна чи гьалибвал,
Гьар улкьведиз клан я ийиз сагьибвал:
Амерканар, англисар кьвачин я
А гьалибвал кьвачихъ галай, чпинд яз.
Хахулри ам кваз кьазвач, я лугьуз
"Чпи кьазанмишайди я ам ялгъуз".
Икл, майдандиз акьудзава Бандера,
Гьардахъ вичин кьегьал ава кьейдера.
Са Сталин алуднава риклелай,
Ни кьхида тарих цийи циклелай?
Кьундармайрин пар шалайра гьакьзамач!
И дуьньяда вуч ама кьван пакьзамай?
Сталин я улкьве хвейи кьагьриман.
Гьа пачагьдихъ хъана ахътин ери мад? -
Сталин са клус гьатайтлани геже,
Рузвельтнин Черчил кьарагьдай кьвачел.
Ам хтайла, залда жедай секинвал -
Авай касдихъ асландин суй, итимвал!
Багьри, чарад ядай гьа са сафунай,
Мягькемдиз ам кьваздай гайи гафунал.
Камаллу тир, эдеблу тир низамдал
Амал ийиз, сиясат дуьз тамамдай.
Чи Сталин кьена - улкьве чклана,
СССР-дин рагь кьветлара аклана.
Регьбер авачиз амуькна улкьве чи,
Горбачев тир муькуьф авай чекмечи.
Чидай адаз кашаб ягьиз ва цвалар,
Арадал гьиз аслу тушир кватлалар...
Союз тергна - гьукуматар бул хъана,
Мидьявал а стхайрин кьул хъана.
Квахъна дуствал, арадавай чимивал,
Русвагь авун Сталин тир кимивал!
Амуькнач чи халкьарихъ ягь-идея,
Агалкьунар амач, крар хирде я.
Украина я НАТО-дин терефдар,
Грузияда - вакъияр телефдар...
Прибалтика кьерех я кье, хкечлна,
Германидин кьаюмвилик эхкечлна.
Кьазанмишунар чи гьарнихъ

терг хъана,
Вуж акьвазда душманд чина,
верг хъана?

Гьарда вичихъ яргьандин пилп ялзава...
Гьалибвилини зигин халкьдин канзава.

Куь ихтиярар

Кьадар дегин хьанва

2022-йисуз уьлкведа яшайишдин 100 агъзур икьрар кутIундайвал я

Дагъустандин экономикадин ва мулкар вилик тухунин министерстводин Телеграм-каналди хабар гузвайвал, яшайишдин икьрардин (социальный контракт) сергыятра аваз чара ийизвай

(личное подсобное хозяйство) вилик тухуниз 200 агъзур манатдал кьведалди пул кьачудай мумкинвал ава.

Рикел хкин, яшайишдин икьрар кутIундай ихтиярар тIимил таъмин тир хизанриз ава. Адан бинедаллаз агъалияр яшайишдин рекьяй хуьдай кьуллугъдин органри уьмуьрдин четин уламурай экъечIиз ва дурумлу кьазанжи кьачуз куьмекзава.

Яшайишдин икьрар яшамыш жезвай чкада авай агъалияривай яшайишдин рекьяй кьуллугъдин центрада кутIуниз жеда.

Агъалийрин фикирдиз!

Арзаяр гъазурдайла, гьар са агъалиди чпин делилар, алакьадин нумра гьалатIар квачиз кхьин важиблуд я

“Лезги газетдиз” РД-дин Пенсийрин фондунин пресскьуллугъди хабар гайивал, 8-17 йисарин яшара авай аялриз гузвай пособие кьачунин карда жуьреба-жуьре себелалди отказ авунвай агъалийри фондуниз са кьатда арзаяр рекье твазва. И кар себеб яз, арзаяр кьабулзавай электронный кьурулушдин кIвалах зайиф, гьалатIар пайда жезва. Кьурулушда гзаф кьадар документар хьайила, абур ахтармишизни гзаф вахт герек кьезва.

И делилар фикирда кьуна, РД-дин Пенсийрин фон-

дунин векилри винидихъ кьейд авур пособие кьачунин карда отказ авунвай агъалияривай арзаяр нубатдин сеферда электронный почтадин Pfrdoog@mail.ru адресдиз ракъурун тIалабзава. И дуьшуьшда арзаяр энгел тавуна ахтармишда ва гьихьтин себелалди отказ авунватIа, хабар гуда.

Арзаяр гъазурдайла, гьар са агъалиди чпин делилар, алакьадин нумра гьалатIар квачиз кхьин ва чпихъ авай месэладин метлеб куьрелди ачухарун лазим я.

МВД-дин хроникадай

Аял маса гана

Каспийск шегьердин уголовный розыскдин кьуллугъчийри пулдихъ вичин хва масабуроз маса гайи 33 йис хьанвай дишегъли кьуна.

Чешмедиди хабар гузвайвал, кIвачел залан дишегълидиз аял духтурханада таз кIанзавай. Амма адан кьуншидал яшамыш жезвай 29 йис хьанвай дишегълиди адаз аял Сергокьала райондай тир вичин чирхчиррин хизандиз вахкун теклифна. Нетижанда аял кьабулунин вири шартIар веревирд авурдалай кьуллугъ гележегдин дидебубади кIвачел залан дишегълидиз хуси игътияжриз харж авун патал 20 агъзур манат пул гана.

Аял хайидалай кьуллугъ, икьрар хьайивал, ам дидедай Сергокьала райондин агъалийри вахчуна. Гуьгьунлай аял начагъ хьайила духтурханадиз тухун патал документар герек хьана. Абуру и кардикай хайи дидедиз хабар гана, амма ада документрин месэла тукьлуьрунин звезда вичиз 100 агъзур манат пул гун истемешна.

Пул адав агакьна, амма документар тукьлуьрдай вахт адахъ амуькна: и дуьшуьшдин вири иштиракчияр РД-дин МВД-дин полицескийри кьуна.

Уголовный дело кьарагьарнава.

ТупIун гелерин куьмекдалди

Тахсиркарвал авунвай чкадал тазвай гелерин куьмекдалди экспертивай тахсиркардин ДНК тайнариз жезвайди гзафбуруз чизва. И делил фикирда кьуна, агъадихъ ихтилат фидай дуьшуьшдин кьилин игит гзаф мукъаят хьана. Амма са кар ада рикелдай ракъурна: рушан гардандал эцигай чукIулдин тумунал адан тупIарин гелер аламукьна.

Махачкьала шегьердин Кирован райондин полициядиз 23 йис хьанвай рушал писликвилер гьанвайдан гьакьиндай хабар агакьна. Тапарар авуналди кIваллиз гьахьай итмиди рушаз чукIулдалди кичIерар гана, адал писликвал гьана. Тахсиркарвал йифен вахтунда авунвай ва шагьидарни авачир.

РД-дин МВД-дин эксперт-криминалистри тахсир-

карвал авунвай чкадалай жагьанвай вири затIар хьсандиз ахтармишна ва нетижанда чукIулдин тумунилай тупIун гелер жагьана.

Гуьгьунлай тахсиркар Шамил райондай тир 41 йис хьанвай итим тирди тайнари. Полицейскийри кIватIнавай материал уголовный делодай кIвалах давамарун патал РФ-дин СК-дин РД-да авай Силисдин управлендиз вахканва.

Канабдин кулар жагьана

РД-дин кьанун-кьайда хуьдай органрин векилри вичин хуси кIвале канаб канвай Избербаш шегьердин 51 йис хьанвай агъали кьуна. Адан теплицаддай хьсандиз гелкьуьн тешкилнавай канабдин 57 кул жагьана.

Чешмедиди малумаривал, канабдин куларилай гьейри, винел патан акунрай анашадиз (марихуана) ухшар затI авай пакетни жагьана. Гуьгьунлай ахтармишунар кьиле тухвайдалай кьуллугъ пакетда авайди анаша тирди (3 690 грамм) тешкилна.

РФ-дин УК-дин 2 статьядал бинеламыш хьана уголовный дело кьарагьарнава.

Келемарин савда

Акьуша райондин дежурный частуниз 63 йис хьанвай чкадин агъалидилай арза атана. Арзадин иесидин гафаралди, Леваша райондин 56 йис хьанвай агъалиди, тапарар авуна, адавай 683 агъзур манатдин кьиметда авай хуьруьн майишатдин суьрсет кьакьудна.

Полицейскийри шак физвайди кьуна. Якьин хьайивал, ада чкадин фермердиз 70 тонндив агакьна келемар маса гун теклифна. Майишатдин сагьиб адан теклифдал рази хьана ва метягъ маса гун патал Леваша райондин агъалидив вугана.

Амма фермердиз гайи гаф ада хвенач. Ада чинеба келемар 280 агъзур манатдай са касдиз маса гана, пулдин такьатар лагьайтIа, хуси игътияжриз харжна. Фермердиз келемар чIур хьанвай лагьана хабар гана.

И дуьшуьшдин гьакьиндай РФ-дин УК-дин “Луту-вал” статьядай уголовный дело кьарагьарнава.

Кьез чидани?

Муькьверикай

Муькьвериди инсанятдин яшайишда кьетIен чка кьазва. И сеферда чун жуьреба-жуьре вацIарилай винел эцигнавай виридалайни яргъи са шумуд муькьуькьай рахада.

Гонконг-Чжухай-Макао

Улакьрин гьерекат авай Гонконг-Чжухай-Макао муьгъ Гевгьер вацIал эцигнава. Адан яргьивилел 55 километр ала. Абурукай 22,9 километр цин винелай фенва. Ам дуьньядин винел виридалайни яргъи муьгъ яз гьисабзава.

Кьейд ийин хьи, и зурба имаратдин кьурулуш цин кланикай фенвай муькьверикайни тоннелрикай ибарат я. “У” гьарфунин кIалубда аваз эцигнавай муькьуь Азиядин чейхи са шумуд шегьер сад-садахъ галаз алакьалу ийизва.

И чейхи имарат 2009-2017-йисара эцигна. Эцигунрин кIвалахриз, санлай кьачурла, 20 млрд. доллар харжна.

(КьатIама)

Уьлкведа ва дуьньяда

Синдзо Абэ яна кьена

8-июлдиз Япониядин Нара шегьерда сечкириз талуькарнавай мярекатдал рахазвай чIавуз уьлкведин виликан премьер-министр Синдзо Абэ яна кьена. Идакай “Лента.ру” чешмедиди хабар гузва.

Дуьшуьшдин шагьидрин гафаралди, кьанлуди Абэдин кьуллугъдай кьве гуьлле ахьайна: сад лагьайди галуькнач, кьвед лагьайди сиясатчи чилел ярхарна. Са шумуд сят арадай фейила, Синдзо Абэди азарханада чан гана.

Кьанлу тахсиркарвал авур чкадила катнач, ам Абэдин кьаравулри кьуна. 41 йис хьанвай Тэцзя Ямагами, Япониядин кьанун-кьайда хуьдай органриз вичи авур тахсиркавилдин гьакьиндай баянар гудайла, кьейд авурвал, ам Синдзо Абэдилай рази тушир. И кар себеб яз, кьанлу ам рекьидай фикирдал атана.

Макроналай нарази я

Францияда нубатдин гуьлгуьладин лепе кьарагьзава: уьлкведа кардик квай сиясатдин жуьреба-жуьре партийрин векилри президент Эммануэль Макроназ кIвалахдилай элячIуниз звер гузва.

“Лента.ру” чешмедиди кьейдзавайвал, Франциядин регьбердиз акси экъечIзавайбурун фикирдалди, Э.Макрона Америкадин “Uber” тIвар алай карханадихъ галаз алакьаяр хуьзва. Малум тирвал, 2015-йисуз, экономикадин министрдин кьуллугъдал алаз, Э.Макрона “Uber” кархана Франция машгьур хьун патал куьмекар гана.

Европарламентдин депутат Джордан Барделлади гьисабзавайвал, Франциядиз регьбервал президентди ваъ, кьецепатан уьлквейрин карханайрин итижриз кьуллугъзавайбуру гузва.

Кьейд ийин хьи, 2015-йисуз Франциядин полицияди уьлкведин са шумуд шегьерда “Uber” карханадин кIвалах акьвазарнай. И кардин кьилин себеб компанияди чкадин кьанунрал амал тийиз кIвалахун тир.

Ислягьвал гваз фида

США-дин гьукумдин кьилевайбуруз Саудиядин Аравиядиз яракь маса гунал эцигнавай кьадагъа кьуватдай вегьез кIанзава. Идакай “Лента.ру” чешмедиди хабар гузва.

Америкадин са агентстводин делилралди, июлдин юкьвара Джо Байден Мукьвал тир Шаркь патаз фидайвал я. И кардихъ галаз алакьалу яз, США-дин президентдин администрацияда махсус совещание кьиле фена. Адан сергыятра аваз, жуьреба-жуьре месэлайрихъ галаз санал винидихъ кьейд авур месэла-ни веревирдна.

Чкадин СМИ-ри хабар гузвайвал, Джо Байден Саудиядин Аравиядихъ галаз алакьаяр хьсанариз кIанзава. И кардихъни себелар авачиз туш. Мисал яз, США-дин регьбердиз Персиядин заливин уьлквейрай энергоресурсар маса кьачудай ва Ирандиз акси сиясат тухунин карда амадагар жагьурун патал араб уьлквейрини Израилдин арада авай алакьаяр мягькемардай ниятар ава.

Виликдай Израилдин премьер-министр Яир Лапида хабар гайивал, Джо Байден Саудиядин Аравиядиз Израилдин патай ислягьвал гваз физва.

Махсус центр тешкилда

Молдавияни Европадаин комиссия (ЕС) Украинадай гьизвай яракьар, тиряк ва инсанар маса гунихъ галаз женг тухудай махсус центр арадал гьидай фикирдал атанва. Идакай ТАСС-ди хабар гузва.

ЕС-дин векил Ильву Йоханссонан фикирдалди, алай вахтунда Украинада кьиле физвай вакьайри дуьньядин жуьреба-жуьре уьлквейра авай гьалариз таъсирнава, гьа жигьетдай яз - Молдавиядани.

ЦIийиз арадал гьидай центради, винидихъ кьейд авур месэлайрилай гьейри, сергыятдилай кьанунсуздаказ инсанар санай-масаниз ракъурун ва терроризмдиз акси яз кьиле тухузвай серенжмарни гуьзчивилик кутада.

“Балугьрин марф”

Индиядин Джаггитал шегьердин агъалияр алааматдин вакьидин шагьидар хьана: Телангана штатда авай и шегьерда тамам кьве ийкьан кьене «балугьрин марф» кьвана.

“ABP Live” изданиди хабар гузвайвал, сифте кьати марф кьвана, гуьгьунлай цавай балугьар аватиз гутIунна.

Пешекаррин баянралди, гуьлрал пайда жезвай кьати гарари цин куьлуь гьайванар (хьипер, акьрабар, балугьар) цауз, яр-гьал мензилриз акьудзава. Са кьадар вахт арадай фейила (гарун кьуват зайиф хьуниди), абур зарб гьерекат кваз чилел аватзава.

Виликдай СМИ-ри США-дин Техас штатдин са шегьердани тIурфандилай гуьгьуьниз “балугьрин марф” кьвайидакай хабар гана.

Лекьендиз кьаст авуна

Индиядин РаджопатIвар алай хуьре лекьенди 4 йис хьанвай аял кукIварна. Идакай “Daily Mirror” изданиди хабар гузва.

Аял вичин имидин кIвалерин вилик кьугьвазвай. Садлагьана там галай патахъай лекьен пайда хьана ва, инсанриз акваз-акваз, ада аялдал вегьена, ам тамуз галчIурна.

Чкадин агъалийрикай садан гафаралди, абур гьасятда вагьшидин гуьгьуьниз фена. Амма инсанар агакьдалди, саки зур километрдин мензилдиз галчIурнавай аялдиз лекьенди еке хасаратвилер ганвай. Ажугьдив ацIанвай хуьруьнвийри лекьен кьена. Аял тади гьалда духтурханадиз агакьарнатIани, ам кьутармишиз хьанач.

Чин гъазурайди - Агьмед МАГЬМУДОВ

ислен, 18-июль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 «Годекан» 0+
08:40 Республиканский фестиваль «Тебе, Победа, посвящается!» 0+
10:35 «Мир Вашему дому»
11:05 «Служа Родине» 12+
11:20 «Человек и право»
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 Дагестанское кино. Х/ф «Кольцо старого шейха» 12+
14:10 «Дагестан туристический» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:10 Мультфильм 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Х/ф «Алитет уходит в горы» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.20 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.35 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Спросите медсестру». (16+).
22.45 «Большая игра». (16+).
23.45 «Соломон Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко». (12+).
00.50 «Информационный канал». (16+).
03.00 Новости.
03.05 «Информационный канал». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14:30 Местное время Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 «Вести».
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
23.55 XXXI Международный фестиваль «Славянский базар в Витебске».
01.40 Т/с «Письма на стекле. Судьба». (12+).
03.20 Т/с «Женщины на грани». (16+).

НТВ

04.55 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.30 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 Т/с «Береговая охрана». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «За гранью». (16+).
17.55 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
19.50 Т/с «Пенсильвания». (16+).
21.45 Т/с «Под напряжением». (16+).
23.40 «Сегодня».
00.00 Т/с «Пес». (16+).
01.55 Т/с «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.15 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.15 «Давай разведемся!»
10.15 «Тест на отцовство».
12.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.30 Д/ф «Порча». (16+).
14.00 Д/ф «Знахарка».
14.35 Д/ф «Верну любимого». (16+).
15.10 Мелодрама «Клевер желаний». (16+).
19.00 Мелодрама «Сашино дело». (16+).
22.40 Д/ф «Порча». (16+).
23.15 Д/ф «Знахарка».
23.45 Д/ф «Верну любимого». (16+).
00.20 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
01.10 Т/с «От ненависти до любви». 1 и 2 с. (16+).
02.50 «Тест на отцовство».
04.30 «Давай разведемся!»
05.20 «6 кадров». (16+).
05.40 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.45 «Петровка, 38». (16+).
08.55 Х/ф «Наследники».
10.40 Д/ф «Евгений Евтушенко. Со мною вот что происходит...» (12+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Вижу-знаю».
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 Х/ф «Гром». (12+).
17.00 Д/ф «Ян Арлазоров. Все беды от женщин».
17.50 «События».
18.15 «Петровка, 38». (16+).
18.30 Т/с «10 стрел для одной». (12+).
22.00 «События».
22.40 «Хватит слухов!» (16+).
23.05 «Знак качества». (16+).
00.00 «События».
00.25 «Петровка, 38». (16+).
00.40 «90-е». Кремлевские жены. (16+).
01.25 «Дикие деньги». Андрей Разин. (16+).
02.05 «Брежнев, которого мы не знали». (12+).

ЗВЕЗДА

05.05 Т/с «Участок лейтенанта Качуры». (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 «Специальный репортаж». (16+).
09.55 Т/с «Отряд специального назначения». (12+).
11.20 «Открытый эфир». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.10 Т/с «Когда растаял снег». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 «Специальный репортаж». (16+).
18.50 Д/с «Битва ставок».
19.40 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 «Открытый эфир».
22.55 Х/ф «Берем все на себя». (12+).
00.20 Х/ф «Старшина». (12+).
01.45 Х/ф «След в океан».

саласа, 19-июль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Гамлет» 12+
11:45 «Полный газ» 0+
12:00 Д/ф «Секреты бабушкиного сундука» 0+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Ульяна спросит» 0+
13:45 «Подробности» 12+
14:15 «Дагестан туристический» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 «Угол зрения» 12+
16:05 «Удивительные горы»
16:30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.20 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.35 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Спросите медсестру». (16+).
22.45 «Большая игра». (16+).
23.45 «Соломон Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко». (12+).
00.45 «Информационный канал». (16+).
03.00 Новости.
03.05 «Информационный канал». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
14:30 Местное время Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 «Вести».
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
23.55 Торжественная церемония закрытия XXXI Международного фестиваля «Славянский базар в Витебске».
01.10 Т/с «Письма на стекле. Судьба». (12+).
02.55 Т/с «Женщины на грани». (16+).

НТВ

04.55 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.30 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 Т/с «Береговая охрана». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «За гранью». (16+).
17.55 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
19.50 Т/с «Пенсильвания». (16+).
21.45 Т/с «Под напряжением». (16+).
23.40 «Сегодня».
00.00 Т/с «Пес». (16+).
01.55 Т/с «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.00 «Давай разведемся!»
10.00 «Тест на отцовство».
12.10 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.15 Д/ф «Порча». (16+).
13.45 Д/ф «Знахарка».
14.20 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.55 Мелодрама «Венец творчества». (16+).
19.00 Мелодрама «Здравствуй, папа!» (16+).
22.45 Д/ф «Порча». (16+).
23.20 Д/ф «Знахарка».
23.50 Д/ф «Верну любимого». (16+).
00.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
01.15 Т/с «От ненависти до любви». 3 и 4 с. (16+).
02.55 «Тест на отцовство».
04.35 «Давай разведемся!»
05.25 «6 кадров». (16+).
05.40 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.40 «Петровка, 38». (16+).
08.55 Х/ф «Наследники».
10.40 Д/ф «Актёрские драмы. Смерть на съемочной площадке». (12+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Вижу-знаю».
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 Х/ф «Гром». (12+).
17.00 Д/ф «Юрий Белов. Кошмар карнавальная ночи». (16+).
17.50 «События».
18.15 Т/с «Нырлялица за жемчужом». (12+).
22.00 «События».
22.40 «Хватит слухов!» (16+).
23.10 «Хроники московского быта». Страшный суд по-советски. (12+).
00.00 «События».
00.25 «Петровка, 38». (16+).
00.40 Д/ф «Власть под кайфом». (16+).
01.25 «Прощание». Майкл Джексон. (16+).

ЗВЕЗДА

05.15 Д/с «Оружие Победы». (12+).
05.30 Т/с «Когда растаял снег». (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 «Специальный репортаж». (16+).
09.55 Т/с «Отряд специального назначения». (12+).
11.20 «Открытый эфир». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.10 Т/с «Когда растаял снег». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 «Специальный репортаж». (16+).
18.50 Д/с «Битва ставок».
19.40 «Улика из прошлого».
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 «Открытый эфир».
22.55 Х/ф «В полосе прибое». (12+).
00.30 Х/ф «Миг удачи».

арбе, 20-июль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Старик Хоттабыч» 0+
10:35 «Годекан» 0+
11:05 Х/ф «Угрюм-река» 1 с. 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:10 «Служа Родине» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
15:30 «Колса» 12+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Д/ф «Братья» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.20 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.35 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Спросите медсестру». (16+).
22.45 «Большая игра». (16+).
23.45 «Соломон Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко». (12+).
00.45 «Информационный канал». (16+).
03.00 Новости.
03.05 «Информационный канал». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даргала анкы» (на даргинском языке)
14:30 Местное время Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 «Вести».
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
23.55 «Иван Зубков. Спаситель Ленинграда». (12+).
00.55 Т/с «Письма на стекле. Судьба». (12+).
02.40 Т/с «Женщины на грани». (16+).

НТВ

04.55 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.30 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 Т/с «Береговая охрана». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «За гранью». (16+).
17.55 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
19.50 Т/с «Пенсильвания». (16+).
21.45 Т/с «Под напряжением». (16+).
23.40 «Сегодня».
00.00 Т/с «Пес». (16+).
01.55 Т/с «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.20 «Давай разведемся!»
10.20 «Тест на отцовство».
12.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.35 Д/ф «Порча». (16+).
14.05 Д/ф «Знахарка». (16+).
14.40 Д/ф «Верну любимого». (16+).
15.15 Мелодрама «Сашино дело». (16+).
19.00 Мелодрама «Почти вся правда». (16+).
22.45 Д/ф «Порча». (16+).
23.20 Д/ф «Знахарка».
23.50 Д/ф «Верну любимого». (16+).
00.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
01.15 Т/с «От ненависти до любви». 5 и 6 с. (16+).
02.55 «Субтитр Тест на отцовство». (16+).
04.35 «Давай разведемся!»
05.25 «6 кадров». (16+).
05.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.40 «Петровка, 38». (16+).
08.55 Х/ф «Наследники».
10.40 Д/ф «Большие деньги советского кино». (12+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Вижу-знаю». (16+).
13.40 «Мой герой». Нина Шацкая. (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 Х/ф «Гром». (12+).
17.00 Д/ф «Маргарита Терехова. Всегда одна».
17.50 «События».
18.10 «Петровка, 38». (16+).
18.25 Т/с «Смертельный тренинг». (12+).
22.00 «События».
22.40 «Хватит слухов!» (16+).
23.10 «Прощание». Валерий Ободзинский.
00.00 «События».
00.25 «Петровка, 38». (16+).
00.40 «Хроники московского быта». Трагедия Константина Черненко.

ЗВЕЗДА

05.15 Д/с «Оружие Победы». (12+).
05.30 Т/с «Когда растаял снег». (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 «Специальный репортаж». (16+).
09.55 Т/с «Отряд специального назначения». (12+).
11.20 «Открытый эфир». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 Д/с «Сделано в СССР»
13.40 Т/с «Гетеры майора Соколова». (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Гетеры майора Соколова». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 «Специальный репортаж». (16+).
18.50 Д/с «Битва ставок».
19.40 Д/с «Секретные материалы». (16+).
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 «Открытый эфир».
22.55 Х/ф «Государственный преступник». (12+).
00.35 Х/ф «Кровь за кровь».

хеми, 21-июль

РГВК
07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07:20, 14.50 Передача на даргинском языке 12+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Посеяли девушки лпн» 0+
10:25 «Память поколений»
11:05 Х/ф «Угрюм-река» 2 с. 12+
12:50 «Здоровье» 12+
13:40 «Городская среда»
14:05 «Культурный код» 0+
14:30, 16.30 Время новостей Дагестана
15:30 «Сделано в Дагестане» 0+
15:50 «Дагестан туристический» 0+
16:05 Мультфильм 0+
16:55 Д/ф «Дети Зады» 0+
17:10 Х/ф «Угрюм-река» 3 с. 12+
18:35 Обзор газет 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.20 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.35 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Спросите медсестру». (16+).
22.45 «Большая игра». (16+).
23.45 «Информационный канал». (16+).
03.00 Новости.
03.05 «Информационный канал». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Лалаан» (на рутуль

жумья, 22-июль

РГВК
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро". (12+).
09.00 Новости.
09.20 "Доброе утро". (12+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Гюлистан» (на азербайджанском языке)
14:30 Местное время Вести Дагестан

НТВ

04.55 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.30 "Давай разведемся!"

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение". (12+).
08.30 "Петровка, 38". (16+).

ЗВЕЗДА

05.20 Т/с "Тетеры майора Соколова". (16+).
09.00 Новости дня. (16+).

киш, 23-июль

РГВК
07:00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ

06.00 "Доброе утро". Суббота. (12+).
09.45 "Слово пастыря".

РОССИЯ 1

05.00 "Утро России". Суббота.
08.00 "Вести". Местное время.

НТВ

05.00 "Кто в доме хозяин". (12+).
05.35 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
08.05 Комедия "Карнавал". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

05.40 Х/ф "Роза и чертополох". (12+).
07.15 "Православная энциклопедия". (6+).

ЗВЕЗДА

05.30 Д/с "Москва фронту".
05.55 Х/ф "Как Иванушка дурочек за чудом ходил".

гьяд, 24-июль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

05.05 Т/с "Отчаянные".
06.00,10.00,12.00 Новости

РОССИЯ 1

05.35 Х/ф "Летом я предпачито свадьбу". (16+).

НТВ

05.00 "Кто в доме хозяин".
05.35 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
09.35 Мелодрама "Ее сердце". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

07.10 Х/ф "Барс и Лялька". (12+).

ЗВЕЗДА

05.00 Д/ф "Последний штурмовик". (12+).

КУЛЬТУРА 18-24-июлдали

ИСЛЕН
10.00, 15.00, 19.30, 23.30
Новости культуры.
06.30 Х/ф "Суета сует".

АРБЕ

15.00,19.30,23.30
Новости культуры
Профилактика.

ХЕМИС

10.00, 15.00, 19.30, 23.30
Новости культуры.
06.30 "Пешком..." Москва деревянная.

ЖУМЬЯ

06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.30 "Пешком..." Москва меценатская.

КИШ

06.30 "Умберто Эко "Имя Розы".
07.05 М/ф: "В лесной чаще".

ГЬЯД

06.30 Д/с "Энциклопедия загадок".
07.05 М/ф "Василиса Прекрасная".

РАДИО

ИСЛЕН
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиоспектакль
САЛАСА
11.10. Вести «Дагестан»

Программа гъзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Дин Вучиз гъаж авун важиблугу я?

Ямин МЕГЪАМЕДОВ, диндин алим

(Эвел - 25-нумрада)

Гъаждин менфятар

Инсандиз кесибвални гунагъар алатунилай ва Женнетдиз - Саламатвилдин Мескендиз - финилай багъа мад гъихтин мурад ава?! Мад са гъадисда лаганва (мана): "Бес ваз, дугъриданни, Исламди вичелай вилик хъайи крар (гунагъар), гъижради вичелай вилик хъайи крар (гунагъар) ва гъаждин вичелай вилик хъайи крар (гунагъар) чурзавайди (михъзавайди) чизвачи?!".

6. Алишверидин хийирар, кесибриз ва муьгътеж ксариз садакъяр, куьмекар гун, кърбандар паюн гъаждин менфятрикай я.

7. Гъаждикай иштирамаи (жемьатлух) менфятари ава: жуьреба-жуьре улквейрай атанвай гъар жуьредин миллетрин векилрин-мусурманрин арада цийи танишвилер, абурун алакъяр мадни мягъкем ва хъсан хъун, сада-сада куьмекар гун...

8. Гъаждикай мусурман улквейриз майишатдин кърлуудин (экономикадин) рекъай гзаф менфятар ава.

9. Гъаж дуньядин вири улквейрай мусурманар киватл жезвай, вирида гъа са гафар тикрариз, зурба ибадат ийизвай диндин чехи ижлас (собрание) я. Тикрарзавай гафар: "Лаббайка Аллагъумма лаббайка, лаббайка ля шарика лака лаббайка, иннал-гъамда ван- нигъмата лака вальмулк, ля шарика лака..." (Ингъе зун Ви вилик ква, я Аллагъ, ингъе зун Ви вилик ква, ингъе зун Ви вилик ква, авач Ваз шерик. Гъакъкъатда, (вири) гъямд ва (вири) няметар са Ваз талукъ я ва (вири) агъавални (пачагъвални), авач Ваз шерик!").

10. Гъаж диндиз эвер гунин, насигъат авунин, иман ва чирвилер артухарунин лайихлу вахт я.

11. Гъаж мусурман улквейрин векилар, чехи ксар санал киватл хъана, меслятар, веревирдер ийиз, икърарар кутлуниз, мусурманрин крар вилик тухузвай сиясатдин чехи ижлас я.

12. Гъажда инсанрин арада барабарвал ава: виридал са игърамдин либасар ала. Чехи-гъвечли, паб-итим, кесиб-девлетлу, пачагъ-лежбер, чпин арада авай тафаватриз килиг тавуна, вири сад хъиз Арафатдин майдандал киватл хъана, Аллагъдиз ибадатиз акъвазун зурба агъвалат я! Вири сад тир Раббидихъ элкъвезва, Адавай регим, багъишламишун ва разивал тлабзава. И карди инсандин рикел чун вири Адамакай тирди ва Адам накъвадикай тирди, гъавилъ инсанрин арада такабуравал, жува-жувине кун тахун лазим тирди гъизва.

13. Гъажда гъакни Къияматдин Югъ рикел гъизвай лишанарни ава: вири Арафатдал киватл хъун - жемьат Къияматдин Юкъуз Гъарасат майдандал Гъахъ-гъисабдиз киватл хъуниз ушар кар я. Ихътин шартлара инсан мад сеферда и дунья фана ва уьмуьр куьруьди тирдахъ инанмиш жезва. Гъавилъ гъар сада, алдатмиш тахъана, Аллагъди инсан вуч патал халкънаватла, рикел хена кланда.

14. Гъажди инсанриз селигъавал, нязам-къайда, дикъетлувал, итлаатлувал, дуствал, стхавал, адалатлувал чирзава.

15. Гъажда гъейранардай гуьзелвилер ава: гъажда ва умрада инсанар Къабедихъ элкъунин (таваф авунин) гъерекат, чехи гъетерихъ элкъведайла, планетайрин ва чпин (атомрин) ядройрихъ элкъведайла, электронрин гъерекатриз ушар я. Вири и гъерекатар тамам кутугавилелди, дуьзгуьнвилелди ва сятинин акърабрин гъерекатдиз акси яз элкъвезва. Вири и делилри каинатдин садвални кълурзава ва адан Халикъни сад тирди тестиькарзава.

16. Гъаждин ийкъара амалдалди, кар-

далди (тежрибадалди) кълурдай, кълурдай хъсан ахлакъяр ава. Къръанда лаганва (2-сура, 197-аят, мана): "Гъаж (-дин вахт) малум тир варцара я. Ва ни вичиз гъаж авун важиблугу авуртла, абура (а варцара - игърам алукина), ихтияр авач "папав мукъва жез" (ва адахъ галаз алакъялу гафар, крар ийиз), гунагъар ийиз, (чуру) гуьжетар ийиз - гъаждин вахтунда. Ва вуч хийир кар куьне авуртлани, Аллагъдиз ам чизва. Ва гъазур ая (куьне) "суьрсетар" (гъаждин рекъиз недай-хъвадай затлар ва Эхиратдиз - диндар амалрин пар), гъакъкъатда вирдалайни хийирлу "суьрсет" Аллагъдихъай кичевал я. Ва киче хъухъ (квез) Закай, эй акълурин сагъибар!"

17. Гъажда Аллагъдин рекъе харж авун, садакъяр гун, жумартлу хъун, и зурба ибадат къисметунай Аллагъдиз шукур авун ава.

18. Гъажда алай замана алаатай заманарихъ (тарихдихъ) гилгун, абурухъ галаз алакъялу авун ава: Къабедин асулдин, Ибрагъим пайгъамбар вичин хва Исмаилахъ ва паб Гъажарахъ галаз Меккадиз атуниин, "замзам" чилъай акъатуниин, Къабедин бинеяр хъажунин, Исмаил кърбанд авунин къисадин, шейтан акси акъвазунин ва ам, къванер гъалчна, чукурунин краихъ. Чи Пайгъамбардин (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) уьмуьр рикел гъун: Меккада, та чехи хъана, гъижра ийидалди акъатай аял вахтар, ахпа Мединада хъун. Адан умраяр ва гъаж авун, ахпа Мединадиз тхун ва гъана рагъметдиз фин...

19. Гъажда "Масжидуль-Гъарамда" ва Пайгъамбардин Мискинда - Мединада кап авуналди, сувабар артухардай мумкинвал ава. Сагъигъ гъадисди хабар гузва (мана): "Зи Мискинда кап авун амай мискинра агъзур кап авунилай артух (эфзел) я, са "Масжидуль-Гъарамда" квачиз. "Масжидуль-Гъарамда" кап авун зи Мискинда авурдалай виш сеферда артух (эфзел) я ...". Яни Меккада "Масжидуль-Гъарамда" авур кап амай мискинра авур кпларилъ виш агъзур (100 000) сеферда дережадиз гзаф я.

Исламда гъаждин дережа

Гъакъкъатда, Аллагъдин "Къадагъа алай Къвализ" (Къабедал) гъаж авун чехи ибадат я. Аллагъ-Таалади ам Вичин пак Ктабда ферзнава (3-сура, 96,97-аятар, мана): "Гъакъкъатда, сифте эцигнавай "Квал" инсанриз (абуру ана Аллагъдиз ибадат авун патал) - Баккада (Меккада) авайди (Къабед) я, берекатлуди яз ва (Дуьз рекъин) регъбер (себ) яз алемриз (инсанриз)! Ана ("Масжидуль-Гъарамда") ачух делилар (лишанар) ава: Ибрагъиман макъам (Ибрагъим пайгъамбар акъвазай еке къван). Ва вужаниз ("Масжидуль-Гъарамдиз") гъахъайтла, (ам ана) саламатвиле жеда. Ва (вири) инсанрал Аллагъдин вилик - Квалел (Къабедал) гъаж авунин ферз (буржи) ала, - а рекъиз фидай мумкинвал авайбурал. Ва ни кафирвал авуртла (гъаж инкариз), гъакъкъатда, Аллагъ алемрихъ (гъич) муьгътеж туш!"

Гъаж Исламдин вичел мусурманрин дин бинеламишнавай вад дестекдикай сад я. Аллагъдин расулди (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) лаганва (мана): "Ислам эцигнава (тикмишнава) вад дестекдал (асасдал): келима - шагъадат: авач илагъи (ибадатдиз лайихлу тир) са Аллагъдилъай гъейри ва Муьхаммад Адан бенде ва расул я; кап ада авун; закят гун; рамзандин вацра сив хъун ва гъаж авун Квалел (Къабедал)". (Бухарий, Муслим).

Гъаж - ам ният (къаст) авун я, къетлен ибадат ада авун патал Аллагъдин "Къадагъа алай Къвализ" (Къабедал) финин жигъетдай - виче къетлен чкайра ийизвай къетлен амалар авай.

(КъатI ама)

Диндин месляриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Спорт

Гимишдин медалдин сагъиб

ЗАЛАН АТЛЕТИКА

Чн мухбир

Ийкъара Хабаровскда залан атлетикадай киле феи Россиядин чемпионатда чи ватангъли, вичин ери-бине Докъузпара райондай тир Исмаил ГЪАЖИБЕГОВА (55 кг-дал къведалди заланвал авайбурун арада), рывокдин ва толчокдин нетижада 225 кг хъажуналди, гимишдин медал (гила къвед лагъай сеферда) къазанмишна.

Рикел хкин: тренер Гъуьсейхан Закаръяеван (шикилда) гилик вердишвилер къачузвай И.Гъажибегов алаатай йисуз Ханты-Мансийскда залан атлетикадай киле феи Россиядин чемпионатда 1-чкадиз лайихлу хъана. Дагъустандин залан атлетикадин цийи тарихда чи республикадин патай экъелуналди, ам Россиядин чемпионвилдин тварцлиз лайихлу хъанвай сад лагъай спортсмен я. Вири санлай чи ватангълиди а члавуз 230 кг (рывокда - 100 кг, толчокда - 130 кг) хъажнай. Им адахъ галаз бягъсиниз экъелай К.Рябыха хъажайдалай 8

Экуь руьгъдиз бахшна

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

И мукъвара Цийи Гъуьгъезвезрин хуьре "Намус хуьзва" лишандик кваз "Къиблепатан Дагъустандин спортдин къугъунар - 2022" киле фена. Абура Ахъцегъ, Докъузпара, Мегъарамдхуьруьн, Стлал Сулейманан районрай ва Дагъгони, Избербаш шегъеррай армиядин жегъейриз эверзавай яшарин жегъилри иштиракна. Хъсандиз тешкилнавай акъажунрин шартлара жегъилри спортдин жуьреба-жуьре рекъерай къуватар, алакъяр кълурна.

ИкI, армрестлингдай акъажунра Равил Тагъирбегов, Агъмед Кърбанов ва Давид Ризванов гъалиб хъана. Турникдал виридалай гзаф сеферра чене (подтягивание) Давида акъудна. 24 килограммдин пут вирдалайни яргъаз Мурсал Мегътиханова гадарна. Амма судьярни тамашачияр 9 йисан яшда авай Давид Ризванован (чилелай 305 сеферда отжимание авуна) усатдвиле иллаки гъейранарна. "Эвелимжи нубатда, им зи бубадин ва тренердин агалкъун я", - агъайнавилелди лагъана гъвечли пагъливанди.

Турнирда Шихагъмед Шихагъмедова пневматикадин винтовкадай лишанар къунай, Анзор Мирзоевани Мурсал Мегътиханова акъвазай чкадила яргъаз хъадару-

кг-дин гзаф тир. Идалди чи ватангълиди Старый Оскол шегъерда Россиядин Кубок патал акъажунра кълурлай агалкъун мад сеферда тикрар хъувунай...

Чна виликдайни хабар гайивал, алаатай йисан акъажунрилай къулукъ чи ватангълидин къуьнт операция авуниз мажбур хъана. Ам исятдани тамамвилелди сагъ хъхъанвач. Тренердин гафаралди, къуьнт себеб яз, И.Гъажибегова къвед-пуд вацра тренировкайрикай ял яда. Ахпа ада "педестал масадав вугун намумкин я".

най, 100 метрдин мензилдиз чукурунай ва Стлал Сулейманан райондин жегъилри цил ялунай лап хъсан нетижаяр кълурна. Гъалиб хъайибур грамотайризни медалриз ва турнирдин спонсор, меценат Нариман Гъазалиеван патай пулдин премийриз лайихлу хъана.

- Спортдин и турнир чна Украинадин нацистрихъ ва абуруз куьмек гузвай НАТОдин улквейрихъ галаз жегъ члугъазвай Россиядин къудратлу армиядин тереф хуьн яз ва военный махсин серенжемда игитвилелди телеф хъайи чи ватангъли, жегъил офицер Тамерлан Ильясован экуь къаматдиз бахшна киле тухузва. Мурад-метлеб акъалтзавай несил куьчедин чуру таьсирдикай хкудун, жегъилар руьгъдизни чандиз мягъкем халисан ватанпересар яз тербияламишун я, - лагъана турнирдин тешкилатчи, армрестлингдай РФ-дин спортдин мастервиле кандидат, Гъуьгъезвезрин школадин муаллим Исамудин Шагъмирова.

Разивилелди къейдин, республикада жегъилрин крарин рекъай РФ-дин Гъукуматдин сиясат киле тухунин серенжемра активнидаказ иштиракунай Шагъмиров Исамудин Имамединовича Дагъустандин жегъилрин крарин рекъай министр К. Саидован къул алай Чухсагъулдин чар ганва.

Чандин сагъвал ва жемиятдин крара вахъ мадни еке агалкъунар хъурай, Исамудин стха!

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилъ ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин агентство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ
(+7 8722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КБИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62
КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА
НУМРАДИН РЕДАКТОР
Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалар редакцияди туькьур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур эл-
къвена вахузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делирлин дуьзвиллин ва керчек-
виллин патяхъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспекти, 1 "а". Печатдин квал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 16.40

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6293

Ⓜ - И лишандик квай материалар гъакьидихъ чапзавайбуру я.
Ⓜ - Икъван яшар хъанвайбуру келрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Нумрадиз шиир Советский хуьр

Лариса КЕРИМОВА

Ви вегейла, шегьре рекьер,
Кьуд пад къацу багълар,
чуьллер,
Мадни гуьзел яргъи уьмуьр
Гурай ваз зи Советский хуьр!

Дараматар халкъдиз герек,
Къуллугъдава ийиз куьмек,
Алай вичел шегьердин экв,
Авадан хуьй Советский хуьр!

Серинарни къайи ятар,
Гъар камуна - туьквен, базар,
Вун шегьердиз хъанва ушар,
Берекат хуьй, Советский хуьр!

Ава ина шумуд миллет,
Арадавай дуствал, гъурмет,
Къуй Аллагъди гурай нуьсрет
Гъар камуна, Советский хуьр!

Авай хуьр я даим мугъман,
Къегъал рухвайрин я макан,
Агалкъунар хуьрай къакъан,
Тарих авай Советский хуьр!

Емиш-майва - булдалд
бегьер,
Гъар са къвале мелни мехъер,
Алай къадим лезги чилел
Ватан я зи Советский хуьр!

Суалар ва жавабар

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Вафалудини вафасузди

- Буба, "Вафалу ва вафасуз" гафарин гъавурда гьикл акъада ва абур гьихтин инсанриз хас гафар я?

- Бубадин, "Вафалу" гаф лап хъсан гаф я. Вафалу инсан намуслу, викиегъ къегъалдиз лугъуда. Адаз диде-бубадин, Ватандин - вирибурун къадир жеда. Герек атайтла, абур патал ада вичин чанни гуда. "Вафасуз" лап акъалтлай пис гаф я. Ада члуру, угъраш, алчах, хаин гафар эвеззава.

Вафасуз инсанди ялтахвилелди диде-бубани, ватанни маса гун мумкин я. Вуна яб це, за ваз са кардикай суьгъбетда.

- Юркъулидин хва Аликъули диде-бубадиз авай сад тир. Виликрай гзафбур къвалахиз Баку шегьердиз фидай. Аликъулини вичин таяр тир жегилрихъ галаз Бакудиз фена.

Йикъар, варцар, йисар къвез алатна. Адан рикел диде-буба, хайи къвал, хуьр аламачир. Къачур пул вичин пек-парталдиз, тлуьнхъуниз, ярар-дустариз харжзавай.

Диде-бубади хуьре, авай са хва я лугъуз, тухдалди фуни нен тийиз, хъунчуна авай цеквери хъиз къвалахиз, мехъерар ийиз гъазурвилер акъазвай. Аликъулидихъ галаз феи жегилри хизандиз пулар рахкурзавай, чебни ара-ара хуьруьз хкъвезвай.

Са къадар вахт арадай феиля, буба Юркъулидин рикел хчин патав Бакудиз фин акъалтна. Ам вичихъ галаз са къаш хипен ниси, са къеч хъипи цуьк хътин калин гъери, вирт, дидедин гъили чрай акадин кьуд фу къачуна, хчин патав рекъе гъатна...

...Гада туьквей парталар алаз, чам хъиз члаганвай. Ам, чинал рекъв алаз, къамни яцлу, руфунни еке хъана, такабурлу тир.

Хва акур Юркъули шад хъана. Ада хуьрйя гъанвай затлар Аликъулидин вугана. Адани абур шкафдиз чуькъвена.

Хуьрйя атанвай бубадиз Аликъули наразивилелди килигна. Буба хъсан пек-парталдикай магърум тир. Адал куьгъне чухва, бачлах бармак, шихинин шалвар, къвачелни шаламар алай.

Хва бубадивай яргъал хъана ва ада бубадиз туьнбуьгдалди лагъана:

- Заз и шегьерда гзаф дустар ава, за вавай тлалабзава: абур акурла, къваллиз атайла, абуроз вун зи буба я лугъумир.

Вафасуз хчин гафари бубадин рикл тарна. Адаз къайи гъекъ акъатна. Хва клубдиз йифен кинодиз феиля, буба вичин гададин къуншидиз вич хуьруьз хъфизва лагъана, йифен поездда аваз Белихдин вокзалдал хтана.

Юркъули къваллиз фад хтуникай къаридизни фикир хъана. Мехъерар авун патал авунвай гъазурлухарни гъакл амукъна.

Гада хтанач... Фашистри бейхабардиз вегъена, Ватан бедбахтвилек акатна. Аликъулидиз Баку шегьердин военкоматдай повестка атана. Ватан кеве гъатайла, повесткадикай къил къакъудун патал ам хуьруьз рекъе гъат хъувуна. Амма хуьруьв ам ахгакънач лугъуда...

Гафарин алемдай

Гъазурайди - Мурад САИД

ЖИНЖИЛИМ - мокрица (и гаф Мацарин хуьруьн нугъатда ава).
ЖККИКИ - квал къачудай, ква жедай хамунин азар; жккик квай хътинди - са чкадал къарай текъвер кас (и гаф Тагъиржалрин, Манкъулид хуьрерин нугъатда ава).

ИБРИХ - кумган (и гаф Мацарин хуьруьн нугъатда ава).
ИРАТ - тонкий шёлковый платок (и гаф Мацарин хуьруьн нугъатда ава).

КАШТИЯР - подвижные ребята (и гаф Къурушрин хуьруьн нугъатда ава).

Туькьур хъувун

"Лезги газетдин" алатай нумрадиз медениятдин "Къуруш" центрадин векилри ганвай башсагълугъвиле, центрадин векилар гъалат хъана, "Гъажиев" фамилиядин чкадал "Бабаев" хъенва. Абуру Ариф Гъажиевавай ва рагъметлудан хизанривай гъил къачун тлалабзава ва вири мукъва-къилийриз Гъанифа Гъажиева кечмиш хъунихъ галаз алакъалу яз мад сеферда башсагълугъвал гузва.

Са тлимил хъвер Тухудайдаз гана кланда...

Фазила АБАСОВА

Рушак лишанар кутур пакад юкъуз Хадижат, рушав вугудай жегъизар вучар аватла акваз, туьквендиз рекъе гъатна.

- Я руш, я Хадижат, в-у-ув, руш низ гана? Е-къе-е, руш гъадан тай яни?

- Я Хадижат, цуьк хътинди гъакл гадардани мегер?

- Я Хадижат, ваз ви руш амуькъиз кичлезвайни?

- Я Хадижат, гъа миллетдиз (тухумдиз) на руш гьикл лагъанай гайиди я?

Туьквендиз фидай рекъе Хадижатан япарихъ галуькйабур гъа

ихътин наразивилин гафар хъана. "Я Хадижат, на руш ганалди хъи. Динж хуьрай, бахтлу хуьрай" - садан сивайни акъатнач.

Туьквендай хкъведай рекъе, са куьн патяхъай ятлани санал къватл хъанвай дишегълийрин патав фена, Хадижата гъарайна хъиз лагъана:

- Я гуж тахъай вахар, гъалтай-гъалтайда рушан патяхъай заз гьикъван туьнбуьгъар ийида? Зи руш кланз, лацу балккландал алаз пачагъдин гада атана, за тагайди авани мегер? Руш тухудайдаз гана кландачни? Кландайди атайла, зани гана. Куьди вуч гъарай-звер я?..

Сканворд

Туькьурйади - К. КЪАЛАЖУХВИ

Азиядин уьлкве	Хуьруьг Тагъиран фамилия	Хъипи цуьквер жедай хъач	Берт
Душманвал	Зулар-зулар цару гъайван	Ери...	Дараматдин "улакь"
Цай	Дудур-куьли	Спортдин гъуьжегунар	Чугундин катул
Саз	Зегъметдин гъакъи	Ширин-лух	Асландин гардандин чларар
Парчдин са жуьре	Шартлуьнин гъуьжет	Чухъверрин сорт	Лампа энигдай чка
Йисан гьер	Къанунсуз "пишкеш"		

"ЛГ"-дин 27-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар

ДУЪЗ ЦАРАРА: 6. Алибала. 7. Вил. 8. Клам. 9. "Бамбарбия". 12. Цай. 14. Аян. 16. Шуше. 17. Илан. 20. Чехир. 21. Пилл. 22. Агъдам. 25. Накъв. 26. Ярма. 27. Къиб. 29. Тлан. 31. Балабанчи. 34. Гъекъ. 36. Чиб. 37. Алгебра.

ТИК ЦАРАРА: 1. Аял. 2. Кака. 3. Абдал. 4. Сари. 5. Лукл. 10. Маша. 11. Бала. 13. Алверчи. 15. Ярмарка. 16. Шпион. 18. Нагъма. 19. Циг. 23. Акъул. 24. Иран. 28. Ибрет. 32. Азан. 33. Чкал. 35. Куьд. 36. Члав.

КРУГРА: 2. Кварквацл. 4. Сулейман. 27. Къагъведан. 30. Набутвал.

Обменяю 1 этажный дом в г.Саратове, Заводской район, площадью 94,2 кв.м., расположенный на участке 6,5 сот. с плодоносящими деревьями и кустарниками, на 2-х этажный дом в Каспийске. Имеется централизованная вода, газ и электричество, хорошая транспортная развязка, в 10 минутах ходьбы от дома парк им.Гагарина, школа, детский сад. Также есть гараж с погребом и баня. Вариант с доплатой рассматривается.
Обращаться по тел. 8-929-914-61-74.

Меъгарамдхуьре кардик квай республикадин къиблепатан кьуд райондин Федеральний налогрин 1-нумрадин уртах инспекциядин къуллугъчийри яргъал йисара инспекцияда намуслувилелди зегъмет члуьгур

Джангир Бунямудинович АЛИМЕТОВ

вахтсуз кечмиш хъунихъ галаз алакъалу яз рагъметлудан хизандиз, вири мукъва-къилийриз, дериндай хажалат члуьгналди, башсагълугъвал гузва.

Хив райондин Фиригърин хуьре яшамаш жезвай Абдул Ашура-гъаеван хизанди "Лезги газетдин" къилин редактордин заместитель Куруьгли Ферзалиеваз - халудин хва, вири мукъва-къилийриз

Вадим АГЪАМОВ

Украинада кыле физвай махус серенжемда телеф хъунихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.